

**Електронне наукове видання
«ПУБЛІЧНЕ АДМІНІСТРУВАННЯ
ТА НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА»**

**Электронное научное издание
«ПУБЛИЧНОЕ АДМИНИСТРИРОВАНИЕ
И НАЦИОНАЛЬНАЯ БЕЗОПАСНОСТЬ»**

**Electronic scientific publication
«PUBLIC ADMINISTRATION
AND NATIONAL SECURITY»**

НАУКОВЕ ФАХОВЕ ВИДАННЯ

№ 6 (14)

Київ 2020

ББК 66.061.43
УДК 351
П88

 beta version
Polska Bibliografia Naukowa

 BASE
Bielefeld Academic Search Engine

 Crossref
Open Funder
Registry

Електронне наукове видання «Публічне адміністрування та національна безпека» зареєстровано в міжнародних каталогах наукових видань та наукометричних базах даних: Polish Scholarly Bibliography; Google Scholar; ResearchBib; Electronic Journals Library; Bielefeld Academic Search Engine (BASE); CrossRef.

НАУКОВЕ ФАХОВЕ ВИДАННЯ

Видання включено до Переліку наукових фахових видань
МОН України (категорія Б) з державного управління (спеціальність 074),
на підставі Наказу Міністерства освіти та науки України
№ 358 від 15.03.2019.

У виданні опубліковані наукові статті з висвітленням теоретичних та практичних аспектів у сфері публічного управління та національної безпеки. Для наукових працівників, викладачів, студентів, фахівців у сфері національної безпеки, працівників державних установ, юридичних компаній, судів, правоохоронних органів й інших зацікавлених осіб.

Матеріали публікуються мовою оригіналу в авторській редакції.

Редакція не завжди поділяє думки і погляди автора. Відповідальність за достовірність фактів, імен, географічних назв, цитат, цифр та інших відомостей несуть автори публікацій.

У відповідності із Законом України «Про авторське право і суміжні права», при використанні наукових ідей і матеріалів цієї збірки, посилання на авторів та видання є обов'язковими.

© Автори статей, 2020
© Електронне наукове видання
«Публічне адміністрування
та національна безпека», 2020

ISSN 2617-572X Elektronne naukove vidannâ "Publîčne administruvannâ ta nacional'na bezpeka"

Редакція
Головний редактор

Романенко Євген Олександрович — доктор наук з державного управління, професор, Проректор Міжрегіональної Академії управління персоналом, академік Української Технологічної Академії, академік Міжнародної Кадрової Академії та Академії наук публічного управління, Заслужений юрист України (Київ, Україна)

Заступники головного редактора

Непомнящий Олександр Михайлович — доктор наук з державного управління, професор, академік Академії будівництва України, професор кафедри публічного адміністрування Міжрегіональної Академії управління персоналом (Київ, Україна)

Жукова Ірина Віталіївна — кандидат наук із державного управління, доцент, Заступник директора з навчально-виховної роботи Навчально-наукового інституту менеджменту та психології ДЗВО «Університет менеджменту освіти», виконавчий директор президії громадської організації «Всеукраїнська асамблея докторів наук з державного управління» (Київ, Україна)

Коваленко Дмитро Іванович — кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів та фінансово-економічної безпеки Київського національного університету технологій та дизайну (Київ, Україна)

Редакційна колегія

Арошидзе Паата — доктор економічних наук, професор, Асоційований професор Державного університету імені Шота Руставелі (Грузія)

Ахметова Лайла Сейсембековна — професор політології, доктор історичних наук, професор кафедри ЮНЕСКО, міжнародної журналістики і медіа в суспільстві факультету журналістики Казахського Національного університету (КазНУ) ім. аль-Фарабі (Казахстан)

Бурик Зоряна Михайлівна — доктор наук з державного управління, старший викладач кафедри регіонального управління та місцевого самоврядування Львівського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентові України (Львів, Україна)

Гечбаія Бадрі Нодаровіч — доктор економічних наук, професор, Асоційований професор Батумського державного університету ім. Шота Руставелі (Грузія)

Гурковський Володимир Ігорович — доктор наук з державного управління, старший дослідник, професор кафедри інформаційної політики та цифрових технологій Національної академії державного управління при Президентові України, перший заступник директора ВГО «Центр дослідження проблем публічного управління» (Київ, Україна)

Гвожджевiч Сильвія — кандидат наук, кафедра адміністрації та національної безпеки Державної професійної вищої школи ім. Якуба з Парадижу в Гожуві-Великопольському (Польща)

Дегтяр Андрій Олегович — завідувач кафедри менеджменту та адміністрування Харківської державної академії культури Міністерства культури України, доктор наук з державного управління, професор, заслужений діяч науки і техніки України (Харків, Україна)

Дегтяр Олег Андрійович — доктор наук з державного управління, доцент, доцент кафедри менеджменту і адміністрування Харківського національного університету міського господарства ім. О. М. Бекетова (Харків, Україна)

Драган Іван Олександрович — доктор наук з державного управління, старший науковий співробітник, професор кафедри економічної безпеки, публічного управління та адміністрування Житомирського державного технологічного університету МОН України (Житомир, Україна)

Іваницька Ольга Михайлівна — доктор наук з державного управління, професор, професор кафедри теорії та практики управління Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут ім. Ігоря Сікорського» (Київ, Україна)

Кіслов Денис Васильович — доктор наук з державного управління, доцент, академік Української академії наук, Академік Національної Академії наук вищої освіти України, професор кафедри публічного адміністрування Міжрегіональної Академії управління персоналом (Київ, Україна)

Козаков Володимир Миколайович — доктор наук з державного управління, професор, професор кафедри державної політики та суспільного розвитку Національної академії державного управління при Президентові України (Київ, Україна)

Кринична Ірина Петрівна — доктор наук з державного управління, професор, професор кафедри державного управління та місцевого самоврядування Дніпропетровського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентові України (Дніпро, Україна)

Мідельський Сергій Людвигович — професор, Академік, Президент Регіональної Академії Менеджменту (Казахстан)

Потренко Тимофій Валентинович — доктор філософських наук, професор, професор кафедри публічного адміністрування Міжрегіональної Академії управління персоналом, Академік Національної академії педагогічних наук України

Новак-Каляєва Лариса Миколаївна — доктор наук з державного управління, професор, професор кафедри державного управління Львівського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентові України (Львів, Україна)

Пархоменко-Куцевіл Оксана Ігорівна — доктор наук з державного управління, завідувач кафедри публічного адміністрування Міжрегіональної Академії управління персоналом (Київ, Україна)

Радченко Олександр Віталійович — доктор наук з державного управління, професор, професор Університету Яна Длugoша в Ченстохові (Польща)

Ромат Євгеній Вікторович — доктор наук з державного управління, завідувач кафедри маркетингу та реклами Київського національного торговельно-економічного університету (Київ, Україна)

Ситник Григорій Петрович — доктор наук з державного управління, кандидат технічних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України, професор кафедри державного управління Київського національного університету імені Тараса Шевченка (Київ, Україна)

Сурай Інна Геннадіївна — доктор наук з державного управління, доцент, професор кафедри публічного управління та публічної служби Національної академії державного управління при Президентові України (Київ, Україна)

Кухарчук Петро Михайлович — кандидат наук з державного управління, доцент, професор кафедри суспільно-гуманітарних дисциплін Комунального закладу «Житомирський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти» Житомирської обласної ради (Житомир, Україна)

Якимчук Аліна Юріївна — доктор економічних наук, професор, професор кафедри державного управління, документознавства та інформаційної діяльності Національного університету водного господарства та природокористування (Рівне, Україна)

Яровой Тихон Сергійович — кандидат наук з державного управління, доцент, доцент кафедри публічного адміністрування Міжрегіональної Академії управління персоналом (Київ, Україна)

Агнешка Кістер — доцент, доктор наук, Факультет економіки, Університет Марії Склодовської Кюрі (Польща)

ЗМІСТ

ГУМАНІТАРНА І ПОЛІТИЧНА БЕЗПЕКА ДЕРЖАВИ

Гурковський Володимир Ігорович, Колесник Володимир Тимофійович, Аулін Олександр Анатолійович СУЧАСНІ СТРАТЕГІЧНІ КОМУНІКАЦІЇ УКРАЇНИ ТА ТУРЕЧЧИНИ В КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ УКРАЇНИ	7

ДОСЛІДЖЕННЯ, РОЗРОБКИ, ПРОЕКТИ З ПИТАНЬ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ
ТА АДМІНІСТРУВАННЯ

Бреус Світлана Василівна, Підкуйко Олександр Олександрович, Невмержицька Світлана Миколаївна, Кирилко Наталія Миколаївна ІНВЕСТИЦІЙНА ПОЛІТИКА ДЕРЖАВИ У КОНТЕКСТІ ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ	15
Стахова Олена Анатоліївна ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ПІДГОТОВКИ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОЄКТІВ ПУБЛІЧНОГО ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА В УКРАЇНІ	21

СОЦІАЛЬНА І ГУМАНІТАРНА ПОЛІТИКА

Радкевич Валентина Олександрівна, Бородієнко Олександра Володимирівна, Романенко Євген Олександрович, Дацій Олександр Іванович, Щокін Ростислав Георгійович, Мірошніченко Олексій Валентинович, Колишко Родіон Анатолійович, Притоманов Сергій Олексійович, Короткова Ліна Ігорівна ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ У ВЗАЄМОДІЇ ІЗ СОЦІАЛЬНИМИ ПАРТНЕРАМИ	28

ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

Качан Яна Віталіївна ПРИНЦИПИ АНДРАГОГІКИ В СИСТЕМІ ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ ПУБЛІЧНИХ СЛУЖБОВЦІВ: ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА	37

ФІЛОСОФІЯ, МЕТОДОЛОГІЯ, ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ОСНОВ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Бондаренко Олександр Геннадійович, Бондаренко Яна Олександрівна ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН ЩОДО ВРЕГУЛЮВАННЯ КОНФЛІКТІВ	43

CONTENTS

HUMANITARIAN AND POLITICAL SECURITY OF THE STATE

- Gurkovsky Vladimir, Kolesnyk Volodymyr, Aulin Alexander**
MODERN STRATEGIC COMMUNICATIONS OF UKRAINE AND TURKEY IN THE CONTEXT OF ENSURING THE NATIONAL INTERESTS OF UKRAINE..... 7

RESEARCH, DEVELOPMENT, PROJECTS ON PUBLIC ADMINISTRATION AND ADMINISTRATION

- Breus Svitlana, Pidkuiko Oleksandr, Nevmerzhytska Svitlana, Kyrylko Nataliia**
STATE INVESTMENT POLICY IN THE CONTEXT OF PUBLIC ADMINISTRATION 15
- Stakhova Olena**
THE THEORETICAL AND METHODOLOGICAL ASPECTS OF THE PREPARATION AND IMPLEMENTATION OF PUBLIC PRIVATE PARTNERSHIP PROJECTS IN UKRAINE 21

SOCIAL AND HUMANITARIAN POLICY

- Radkevych Valentyna, Borodiyenko Oleksandra, Romanenko Yevhen, Datsii Oleksandr, Schokin Rostislav, Miroshnychenko Oleksii, Kolyshko Rodion, Prytomanov Sergii, Korotkova Lina**
PROSPECTS FOR THE DEVELOPMENT OF VOCATIONAL EDUCATION IN COOPERATION WITH SOCIAL PARTNERS 28

THEORY AND HISTORY OF PUBLIC ADMINISTRATION

- Kachan Yana**
PRINCIPLES OF ANDRAGOGY IN THE SYSTEM OF PROFESSIONAL DEVELOPMENT OF PUBLIC OFFICIALS: THEORY AND PRACTICE..... 37

PHILOSOPHY, METHODOLOGY, THEORY AND HISTORY OF THE FOUNDATIONS OF NATIONAL SECURITY OF THE STATE

- Bondarenko Oleksandr, Bondarenko Yana**
THE THEORETICAL BASIS OF THE PUBLIC ADMINISTRATION IN THE SPHERE OF THE INTERNATIONAL RELATIONS OF THE CONFLICT SOLUTION 43

УДК 351

Гурковський Володимир Ігорович

*доктор наук з державного управління, професор,
професор кафедри публічного адміністрування
Міжрегіональна Академія управління персоналом*

Гурковский Владимир Игоревич

*доктор наук по государственному управлению, профессор,
професор кафедры публичного администрирования
Межрегиональная Академия управления персоналом*

Gurkovsky Vladimir

*Doctor of Science in Public Administration, Professor,
Professor of the Department of Public Administration
Interregional Academy of Personnel Management*

Колесник Володимир Тимофійович

*кандидат наук з державного управління,
голова правління Громадської організації
«Асоціація професіоналів з національної безпеки»*

Колесник Владимир Тимофеевич

*кандидат наук по государственному управлению,
председатель правления Общественной организации
«Ассоциация специалистов по национальной безопасности»*

Kolesnyk Volodymyr

*Candidate of Sciences in Public Administration,
Chairman of the Board of the Public Organization
«Association of National Security Professionals»*

Аулін Олександр Анатолійович

*кандидат філософських наук,
президент Громадської організації
«Український центр ісламознавства»*

Аулин Александр Анатольевич

*кандидат философских наук,
президент Общественной организации
«Украинский центр исламоведения»*

Aulin Alexander

*Candidate of Philosophical Sciences,
President of the Social Organization
«Ukrainian Center of Islamic Studies»*

DOI: 10.25313/2617-572X-2020-6-6106

**СУЧАСНІ СТРАТЕГІЧНІ КОМУНІКАЦІЇ УКРАЇНИ
ТА ТУРЕЧЧИНИ В КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
НАЦІОНАЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ УКРАЇНИ**

**СОВРЕМЕННЫЕ СТРАТЕГИЧЕСКИЕ КОММУНИКАЦИИ
УКРАИНЫ И ТУРЦИИ В КОНТЕКСТЕ ОБЕСПЕЧЕНИЯ
НАЦИОНАЛЬНЫХ ИНТЕРЕСОВ УКРАИНЫ**

MODERN STRATEGIC COMMUNICATIONS OF UKRAINE AND TURKEY IN THE CONTEXT OF ENSURING THE NATIONAL INTERESTS OF UKRAINE

Анотація. У статті проаналізовано характер впливу стратегічних комунікацій Туреччини на територіях, що раніше перебували у складі або під політико-релігійним впливом Османської імперії, і досліджені можливі наслідки подібної інтерференції для України. За результатами аналізу Чорноморський регіон у довгостроковій перспективі буде залишатися для Турецької Республіки одним з найважливіших напрямків стратегічних комунікацій. Найбільш серйозною перешкодою для досягнення Туреччиною одноосібного лідерства в Причорномор'ї є геополітичні амбіції Москви і наміри США пролонгувати власну роль арбітра. Наявність мусульманського населення на території України, насамперед, кримських татар в окупованій Російською Федерацією Автономній Республіці Крим, є постійно діючим фактором, що сприяє подальшому розвитку українсько-турецьких стратегічних комунікацій. Автори дійшли висновку, що політична підтримка Туреччиною територіального суверенітету України також позитивно впливатиме на подальшу долю українських зусиль щодо повернення контролю над тимчасово окупованими РФ територіями. Водночас, з огляду на вплив доктрини неоосманізму на сучасний зовнішньополітичний курс Анкари в Причорноморському регіоні, офіційному Києву слід інтенсифікувати власну етнополітику у напрямку посилення інтеграції до українського суспільства місцевих мусульман.

Ключові слова: стратегічні комунікації, міжнародні відносини, національні інтереси, неоосманізм, етнополітика.

Аннотация. В статье проанализирован характер влияния стратегических коммуникаций Турции на территориях, ранее входивших в состав или пребывавших под политико-религиозным влиянием Османской империи, и исследованы возможные последствия подобной интерференции для Украины. По результатам анализа Черноморский регион в долгосрочной перспективе будет оставаться для Турецкой Республики одним из важнейших направлений стратегических коммуникаций. Наиболее серьезным препятствием для достижения Турцией единоличного лидерства в Причерноморье являются геополитические амбиции Москвы и намерения США пролонгировать собственную роль арбитра. Наличие мусульманского населения на территории Украины, прежде всего, крымских татар в оккупированной Российской Федерацией Автономной Республике Крым, является постоянно действующим фактором, способствующим дальнейшему развитию украинско-турецких стратегических коммуникаций. Авторы пришли к выводу, что политическая поддержка Турцией территориального суверенитета Украины также может положительно влиять на дальнейшую судьбу украинских усилий по возвращению контроля над временно оккупированными РФ территориями. В то же время, учитывая влияние доктрины неоосманизма на современный внешнеполитический курс Анкары в Причерноморском регионе, официальному Киеву следует интенсифицировать свою этнополитику в направлении усиления интеграции в украинское общество местных мусульман.

Ключевые слова: стратегические коммуникации, международные отношения, национальные интересы, неоосманизм, этнополитика.

Summary. The article analyzes the nature of the influence of Turkey's strategic communications in the territories formerly part of or under the political and religious influence of the Ottoman Empire, and examines the possible consequences of such interference for Ukraine. According to the results of the analysis, the Black Sea region will remain one of the most important areas of strategic communications for the Republic of Turkey in the long run. The most serious obstacles to Turkey's sole leadership in the Black Sea region are Moscow's geopolitical ambitions and the United States' intention to extend its own role as an arbitrator. The presence of the Muslim population on the territory of Ukraine, first of all, the Crimean Tatars in the Autonomous Republic of Crimea occupied by the Russian Federation, is a constant factor contributing to the further development of Ukrainian-Turkish strategic communications. The authors conclude that Turkey's political support for Ukraine's territorial sovereignty may also have a positive effect on the further fate of Ukraine's efforts to regain control of the territories temporarily occupied by Russia. At the same time, given the influence of the doctrine of neo-Ottomanism on the current foreign policy of Ankara in the Black Sea region, official Kiev should intensify its ethnopolitics in the direction of strengthening the integration of local Muslims into Ukrainian society.

Key words: strategic communications, international relations, national interests, neo-Ottomanism, ethnopolitics.

Постановка проблеми. Зміна парадигми міжнародного розвитку та зовнішньополітичної діяльності вплинули на прогнозування міжнародних відносин, трансформували систему чинників, основоположних для прийняття і реалізації політичних рішень, призвели до перегляду пріоритетів

національних інтересів держав, зміною акцентів в налагодженні стратегічного партнерства та розвитку стратегічних комунікацій. Наприкінці минулого століття у зв'язку з глобальними змінами, що були викликані крахом біполярної системи міжнародних відносин, Турецька Республіка (далі ТР) взяла курс

на зміну свого статусу з «геополітичного центра» на «геостратегічного актора» (за термінологією З. Бжезинського). Ідеологічною основою трансформації стала доктрина неоосманізму, що наклала значного відбитку на стратегічні комунікації офіційної Анкари. На цьому тлі наявність у Туреччині потужного військово-економічного і політико-релігійного потенціалу в умовах триваючої ісламізації країни надає особливої актуальності дослідженням нинішніх зовнішньополітичних підходів Туреччини. Перш за все, це стосується України та інших держав, що мають спільний з ТР кордон і на території яких проживають мусульманські меншини, в культурно-релігійному відношенні переважно орієнтовані на Анкару.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різні аспекти, пов'язані з державною політикою України і сучасною зовнішньою політикою Туреччини, вивчали такі зарубіжні та українські вчені як М. Алієв, Д. Бачард [1], Е. Бебешко [15], В. Бебик [21], О. Волович, М. Воротнюк, О. Гаджієв, М. Дмитренко [21], С. Зінько, В. Куйбіда [21], А. Нурієв, Л. Стоун, О. Таспінар [3], Ш. Чалиш [2], М. Явуз [8], А. Язкова [11] та інші. На жаль, вплив неоосманізму на стратегічні комунікації Анкари автори практично не розглядають як окрему проблему.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Аналіз характеру впливу доктрини неоосманізму на стратегічні комунікації Туреччини на територіях, що раніше перебували у складі або під політико-релігійним впливом Оттоманської імперії, і дослідити можливі наслідки подібної інтерференції для державної безпеки України.

Вважається, що термін «неоосманізм» першим використав політичний аналітик і журналіст Девід Барчард, який спеціалізується на турецькій тематиці. Аналізуючи політичну ситуацію в ТР за часів прем'єрства Тургутта Озала, він писав: «У політичних промовах, газетах, як і шкільних підручниках, особлива увага приділяється турецькій державі й необхідності зміцнювати її єдність і владу. ... Історія Османської імперії — від її розквіту в XVI в. до занепаду у XIX в. — зазвичай подається у безпосередньому зв'язку з сьогоденням. Почуття приналежності до спадкоємців великої імперії забарвлює й турецькі офіційні підходи, і, певною мірою, громадську думку» [1, с. 19]. Оцінки ролі «неоосманізму» в політичній спадщині цього державного діяча істотно різняться. Так, Шабан Чалиш вважає, що саме «неоосманізм» був для Озала ключовою частиною політичного і соціального бачення ідентичності Туреччини та її орієнтації [2]. На думку ще одного відомого турецького дослідника Омера Таспінара, «неоосманізм» є швидше спробою «збалансувати й розширити горизонти кемалізму та його надмірну одержимість західною ідентичністю...» [3, с. 14]. «Концепція» неоосманізму», крім іншого, передбачає регіональне лідерство Туреччини, а також її домінування у великому тюркському світі — від

Алтаю до Балкан», — робить висновок Гай Борисов [4]. Саме цим експерт пояснює причини особливої уваги Озала до вирішення курдської і вірменської проблем: наявність ворожих Анкарі «курдської стіни» і «вірменського клину» роблять неможливим існування єдиного простору «Великого Турану» [4].

У свою чергу ми розглядаємо стратегічні комунікації ТР як цілеспрямовані дії уряду Анкари щодо залучення ключових цільових аудиторій сусідніх держав у створення, зміцнення або збереження сприятливих умов для розширення інтересів, політики і завдань Туреччини через доведення ключових меседжів та впливу.

Втілення доктрини неоосманізму в стратегічних комунікаціях Анкари зазвичай пов'язують з особистістю Ахмета Давутоглу, який вийшов із наукового середовища і в подальшому обіймав вищі міністерські й партійні пости. У 2001р. була опублікована його книга «Стратегічна глибина. Міжнародне положення Туреччини», в якій описується стратегія перетворення ТР у глобального гравця світової політики [5]. Водночас, звертають увагу й на те, що сам Давутоглу у 2009 р. у своєму інтерв'ю для «Balkan Fellowship for Journalistic Excellence» заперечував наявність подібної політичної орієнтації, що мало великий резонанс: «Я не нео-Осман. Насправді такої політики немає» [6]. Однак, в цьому інтерв'ю проводиться думка й про те, що з балканськими країнами у Туреччині спільна історія і «культурна глибина, чого ніхто не може заперечувати». Виходячи з цього, Давутоглу закликав мешканців Балканського півострову зосередитися на позитивних аспектах спільного минулого, запевнюючи в тому, що за часів Османської імперії на Балканах був «золотий вік» миру і благополуччя [6]. Більш відверто своє бачення проблеми він висловив у програмній промові на фракції «Партії справедливості і розвитку» (АКР) у квітні 2016 р., будучи одночасно прем'єр-міністром і лідером партії влади. Зокрема, партійний функціонер заявив: «Ми не забуваємо про Балкани, Близький Схід, Кавказ і Середню Азію ... Ніхто не зможе змусити нас піти з цих регіонів ... Частина турецького серця знаходиться в Стамбулі, частина в Медині, частина в Єрусалимі» [7]. У своєму виступі Давутоглу говорив і про план відновлення Хіджазької залізниці. Її будівництво на початку минулого століття було останнім великим досягненням Османської імперії, а на початку цього — здатне суттєво посилити вплив Анкари в регіоні. У зв'язку з цим становить інтерес висновок М. Хакана Явуза, про те, що «неоосманський» підхід пов'язаний з побудовою нової «національної ідентичності» і переведенням її в зовнішню політику з використанням історичних, культурних і релігійних зв'язків Туреччини з колишніми османськими територіями» [8].

«Неоосманізм» Давутоглу-Ердогана успадкував певні елементи «неоосманізму» Тургутта Озала, істотно від нього відрізняючись. Спадкоємність полягає

у використанні спільного культурно-історичного простору для забезпечення політико-економічної експансії в сучасних умовах. Відмінність у тому, що дискурс «неосманізму» Озала не був ворожим кемалізму і західному впливу в Туреччині. Він мав доповнити їх, у першу чергу, за допомогою адаптації іманентних релігійних та інших ресурсів. Неосманський дискурс нинішньої Анкари швидше спрямований на заміщення кемалізму і суперництво з Євросоюзом і США на територіях, що раніше належали до Оттоманської імперії, або знаходилися в її зоні впливу. І це, зокрема, знаходить своє відображення у стратегічних комунікаціях ТР.

Особливостями такого курсу є зосередженість виключно на власних національних (в першу чергу економічних) інтересах, панісламська, ісламістська і пантюркістська риторика, а також особлива увага до світової периферії в контексті розширення (відновлення) інтеграційної бази.

Звідси випливає висока динаміка політичних зусиль Туреччини у близькосхідних, балканських і причорноморських (включаючи Кавказ) справах, дещо менший інтерес (за умови відсутності серйозних криз) до Центральної і Південно-Східної Азії. Стратегічна комунікація з країнами Заходу часто здійснюється в реактивному режимі: «дія з боку ЄС і / або США — протидія ТР». З Іраном, Росією, Саудівською Аравією та іншими монархіями Перської Затоки створюються ситуативні союзи, або формуються наближені до них за формою двосторонні відносини.

На території близькосхідного регіону, найважливішого на сьогоднішній день для турецьких національних інтересів, відбувається істотне нарощування військово-політичної, економічної та релігійно-ідеологічної активності Анкари. Основні зусилля ТР зосереджені в Сирії і, дещо меншою мірою, в Лівії та Іраку. В цих країнах пріоритетним для Анкари є заходи щодо реінтеграції колишніх османських територій і перетворення Туреччини на найпотужніший хаб для постачання нафтогазової сировини до Європи.

Громадянська війна у Сирійській Арабській Республіці (далі САР) негативним чином вплинула на міждержавний турецько-сирійський діалог. На даний час Анкара займає однозначно антиасадівську позицію. Головна причина подібного розвитку подій полягає у досить лояльному ставленні сирійського керівництва до місцевих курдів, більшість з яких підтримує «Партію Демократичний союз» (PYD) та її збройне крило «Загони народної самооборони» (YPG/YPJ). Анкара, у свою чергу, вважає останніх терористами — союзниками оголошеної поза законом турецької «Робітничої партії Курдистану» (РКК). Туреччина не раз намагалася силовим шляхом вирішити так зване «курдське питання». Її правоохоронні органи разом з армійськими підрозділами проводили широкомасштабні операції проти РКК

у південній частині країни. Після чого курдські повстанці зазвичай переміщалися в Сирію (або Ірак), отримували необхідну допомогу і поповнювали ресурси на прикордонних базах YPG. Скориставшись громадянським конфліктом, задіявши підконтрольні загони, що складаються в основному з сирійських туркоманів¹, Туреччина спробувала створити на території САР уздовж усєї лінії міждержавного кордону пояс безпеки. Однак, в наслідок протидії з боку США і РФ, змогла лише відокремити Афрін від двох інших кантонів Рожави (самопроголошеної курдської автономії в північній частині Сирії). У серпні 2017 р. навіть існувала велика ймовірність того, що при спробі наступу на Афрін протурецьких сил, вони випробують на собі дію американських комплексів ППО. Анкара також серйозно сприйняла загрози американського військового командування почати операцію проти Ідлібу у зв'язку з введенням туди протурецького угруповання Хайят Тахрір аш-Шам [9]. Не потребують додаткових коментарів і дії турецьких спецслужб, які в серпні 2017 р. здійснили операцію з евакуації з території Сирії через Ліван до Туреччини старшого члена династії Османів — Дюндара Абдулькеріма Османоглу з сім'єю [10].

Високий рівень розвитку стратегічних комунікацій з Іракським Курдистаном (далі ІК), у часи правління колишнього президента Масуда Барзані, сприяв намаганням Анкари максимально розширити свій вплив на півночі Іраку. Зокрема, в курдську автономію періодично вводилися підрозділи сухопутних військ, що переслідували загони РКК, які залишали прикордонні райони Туреччини. Найбільший резонанс отримав інцидент 2015 року з введенням до північного Іраку, за погодженням з Барзані, посиленого танками батальйону ЗС Туреччини, нібито для навчання курдського ополчення пешмерга. На політичні демарші Багдаду офіційна Анкара тоді практично не звертала уваги². Подібна активність ТР викликала протидію не тільки центральної іракської влади. Сусідній Іран докладав зусиль до політичного, а потім військового розколу ІК. США жорстко блокували спроби повномасштабного введення турецьких військ в ту частину Іракського Курдистану, в якій були сильні позиції РКК.

Відносини Туреччини з Саудівською Аравією, що також претендує на лідерство у світі сунітського ісламу, досить складні. Крім взаємного суперництва, серйозний вплив на них чинять іранські спроби сформуванню «шиїтську дугу» як інструмент політико-економічної експансії ІРІ у Близькосхідному регіоні. У 2015 р. турками і саудитами навіть було оголошено про створення «Сунітського НАТО»

¹ Бригади «Султан Мурад», «Султан Селім», «Ліва аль-Хамза», «Джабаль ат-Туркман», Вільна сирійська армія тощо.

² До жовтня ц.р. курдська автономія контролювала щодобове перекачування близько 550 тис. барелів нафти трубопроводом Киркук - Джейхан. Анкарою ігнорувалися вимоги Багдада вести з ним розрахунки за нафту з північного Іраку.

під приводом боротьби з ІДІЛ, хоча саме неофіційна назва об'єднання абсолютно точно показує проти кого спрямований цей інтеграційний проект. У розпал катарської кризи 2017 р., багато в чому спровокованої лідерськими амбіціями Ер-Ріада, Анкара не скасувала свого рішення направити в Катар 3000 військовослужбовців. У стратегічних комунікаціях ТР того часу значна увага приділялася трансляванню виступів турецьких експертів і політиків, які трактували таку позицію в площині повернення до традицій столітньої давнини, коли значна частина Катару знаходилась під юрисдикцією і заступництвом Туреччини.

У кавказькому регіоні найважливішою проблемою для Анкари, безсумнівно, є карабаська в її тісному зв'язку з вірменською. З моменту утворення незалежного Азербайджану комунікації ТР з ним набули стратегічного характеру. Крім спільної історичної пам'яті, турецьку активність у розвитку двостороннього співробітництва, як і на Близькому Сході, підживлює наявність в Азербайджані значних вуглеводневих ресурсів. Беззастережно підтримуючи Баку в карабаському конфлікті, Анкара тим самим стає супротивником Кремля, який з самого початку підтримував Вірменію. Хоча на території Грузії відсутні запаси нафти і газу, ця колишня частина Османської імперії привертає Туреччину своїм стратегічним положенням. Його використання може принести Анкарі дивіденди від створення глобальних транспортних коридорів і поставок в Європу каспійських вуглеводнів через турецьку територію.

На думку Алли Язькової, «Сьогодні мета Анкари — це не тільки мусульманські Балкани, але й Македонія, Чорногорія, Сербія та Хорватія, в яких частка мусульманського населення становить відповідно — 33%, Чорногорії — 17%, Сербії — 3,2%» [11]. Спільне османське минуле, наявність мусульманського населення, щедрі економічна допомога ТР у майбутньому цілком можуть створити умови для ісламізації регіону, а, відповідно, і посилення в ньому турецького впливу [11]. Показовим у цьому контексті є візит президента Туреччини в Сербію у жовтні 2017 р. Під час переговорів зі своїм сербським колегою Олександром Вучичем Ердоган, зокрема, пообіцяв турецькі інвестиції у розмірі \$1 млрд. Підґрунтям цього візиту став намір Анкари перешкодити реалізації російських планів, метою яких було чергове загострення ситуації навколо Косово, яке Кремль намагався влаштувати руками сербських націоналістів на російські гроші [12].

Серед центрально-азійських республік, що утворилися після розпаду СРСР, найбільш динамічно розвивається співробітництво Туреччини з Казахстаном, Туркменістаном і Узбекистаном. Якщо невисоку активність Анкари в двосторонніх відносинах з Таджикистаном можна частково пояснити наявністю нетюркської титульної нації, то у випадку з Киргизстаном така причина відсутня. Єдине, що

об'єднує ці країни, — відсутність у них нафтогазових родовищ. Стратегічні плани ТР у Центральній Азії на початковому етапі мають на меті економічне об'єднання, а в подальшому — створення політичного союзу тюркомовних держав і перетворення його у вагомий інструмент міжнародних відносин. Ця політика включає в себе:

- стратегію, спрямовану на створення єдиного енергетичного басейну, який не повинен залежати від Росії й допоможе республікам Центральної Азії отримати прямий доступ до ринків Європи. Мета Туреччини — стати основним транспортним коридором для поставок енергоносіїв;
- активізацію розвитку ділових відносин і створення єдиної системи внутривісних комунікацій, що має посилити товарообіг і систему особистих контактів на всіх рівнях;
- співробітництво у сфері мови і культури, покликане сформулювати ідеологічне обґрунтування інтеграційних пріоритетів тюрксько-ісламського світу;
- поступове посилення політичної інтеграції держав регіону шляхом створення інститутів на кшталт Європейського Союзу [13].

Під постійною увагою Анкари знаходиться територія російських Татарстану і Башкортостану. Туреччина активно розвиває стратегічні комунікації з цими федеральними суб'єктами. Порушення прав мусульман у цих регіонах, що раніше не входили в Османську імперію, але багатих на природні ресурси, викликає жорсткі демарші турецького МЗС. Водночас, у разі виникнення реальної загрози мусульманам, панісламська солідарність і бажання вийти на надрегіональний рівень підштовхує ТР брати діяльну участь в їх долі, не зважаючи на наявність / відсутність природних ресурсів і спільного оттоманського минулого. Свого часу така ситуація склалася в М'янмі, де Туреччина надавала вагому політичну і економічну підтримку мусульманам — рогінджа, що переслідувалися місцевою буддистською більшістю [14].

На початку 1990-х рр., після краху соціалістичного табору, стратегічні комунікації Туреччини в Причорномор'ї були спрямовані на те, щоб отримати роль регіонального лідера. Ці наміри Анкари викликали протидію не тільки з боку РФ, але й США. У той час як Москва намагалася повернути собі статус радянського важкоатлета у справах регіону, Білий Дім був зацікавлений у підтримці стабільної рівноваги, де США виступають у якості арбітра [15].

З моменту здобуття Україною незалежності, Анкара незмінно заявляє про повагу до національного суверенітету нашої країни і наміри розвивати подальші двосторонні відносини в рамках стратегічного партнерства. Це стосується і сфери економіки. Однак, за даними Держслужби статистики України, у 2016 р. вітчизняні виробники експортували до Туреччини товарів загальною вартістю \$2,49 млрд.

Це знаходиться на рівні аналогічних показників експорту в Єгипет (\$2,26 млрд.), Польщу (2,2 млрд.) і нижче, ніж в РФ (\$3,59 млрд.). У той же час, після 29% падіння російського експорту до ТР, у 2016 р. він становив \$13,69 млрд. [16]. На піку російсько-турецького конфлікту через збитий бомбардувальник, генеральним підрядником будівництва нового терміналу та двох міжтермінальних тунелів в аеропорту Шереметьєво була обрана турецька компанія «Renaissance Construction» [17]. У 2017 році під час зустрічі російського й турецького президентів було підтверджено, фінансування РФ будівництва першої у Туреччині атомної електростанції «Аккую» в обсязі біля \$20 млрд. [18].

У березні 2017 р. Туреччина заборонила завантаження і вивантаження в своїх портах суден з Криму. Проте, у серпні відбулися дві інші знакові події. Країною-партнером однієї з найбільших міжнародних виставок — 86-ї Міжнародної виставки-ярмарки (IEF-2017) в Ізмірі, стала РФ. У її відкритті взяли участь глава Татарстану Рустам Мінніханов і міністр енергетики Росії Олександр Новак. На відкритті заходу міністр закордонних справ Туреччини Мевлют Чавушоглу зробив заяву про те, що Туреччина виступає за зміцнення регіональної співпраці з Росією. Також в серпні Асоціація незалежних промисловців і підприємців Туреччини (MÜSİAD) підписала угоду про економічне співробітництво зі Ставропольським краєм РФ [19].

За словами генерального консула Туреччини в Одесі, Анкару в гуманітарній сфері відносин з Україною, в першу чергу, цікавлять питання, пов'язані з кримськими татарами, турками-месхетинцями та гагаузами. Таким чином, в зону «особливих» інтересів ТР потрапляють Крим, частина Одеської області і, меншою мірою, Донбас.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі. В етно-істо-

ричному контексті слід зазначити, що серед українських мусульман, найбільш близькими туркам є кримські татари. Тому двосторонні стратегічні комунікації на згаданому напрямі демонструють стійку динаміку розвитку. Цьому сприяє і наявність у ТР численної кримськотатарської діаспори (близько 4 мільйонів осіб), активна частина якої об'єднана в національно-культурні товариства — дернекі. Незважаючи на активне політико-економічне співробітництво з РФ, після російської окупації Криму Анкара періодично здійснює політичні демарші, засуджуючи репресивну політику Кремля щодо місцевих мусульман. Крім переслідування членів кримської філії Хізб ут-Тахрір, дружні Анкарі ЗМІ обурювалися заявою В. Путіна про намір перетворити «Херсонес у «російську православну Мекку».

У довгостроковій перспективі Чорноморський регіон буде залишатися для ТР одним з найважливіших напрямків стратегічних комунікацій. Найбільш серйозною перешкодою для досягнення Туреччиною одноосібного лідерства в Причорномор'ї є геополітичні амбіції Москви і наміри США пролонгувати власну роль арбітра. Наявність мусульманського населення на території України, насамперед, кримських татар в окупованій РФ Автономії, є постійно діючим фактором, що сприяє подальшому розвитку українсько-турецьких стратегічних комунікацій. З огляду на вплив доктрини неоосманізму на сучасний зовнішньополітичний курс Анкари в Причорноморському регіоні, офіційному Києву слід інтенсифікувати власну етнополітику у напрямку посилення інтеграції до українського суспільства місцевих мусульман.

Державна політика Туреччини з підтримки територіального суверенітету України також позитивно впливатиме на подальшу долю українських зусиль щодо повернення контролю над тимчасово окупованими РФ територіями.

Література

1. David Barchard. Turkey and the West. Royal Institute of International Affairs [Published for] the Royal Institute of International Affairs [by] Routledge & Kegan Paul, 1985. 100 p.
2. Şaban H. Çalış. Hayaletbilimi ve Hayali Kimlikler: Yeni-Osmanlılık, Özal ve Balkanlar, Çizgi, 2006.
3. Ömer Taspinar. Turkey's Middle East Policies. Between Neo-Ottomanism and Kemalism // Carnegie Middle East Center, № 10, September 2008. 36 p.
4. Гай Борисов: Кто и за что убил Тургута Озала? URL: <https://regnum.ru/news/1611394.html>.
5. Ahmet Davutoğlu. Stratejik Derinlik: Türkiye'nin Uluslararası Konumu, Küre Yayınları, 2001. 584 p.
6. Davutoglu: 'I'm Not a Neo-Ottoman'. URL: <http://fellowship.birn.eu.com/en/alumni-initiative/alumni-initiative-articles-davutoglu-i-m-not-a-neo-ottoman>.
7. Турция объявила о сфере своих интересов: Балканы, Ближний Восток, Кавказ и Средняя Азия. URL: <http://www.kavkazcenter.com/russ/content/2016/04/01/111893/turtsiya-obyavila-o-sfere-svoikh-interesov-balkany-blizhnij-vostok-kavkaz-i-srednyaya-aziya.shtml>.
8. M. Hakan Yavuz Social and Intellectual Origins of Neo-Ottomanism: Searching for a Post-National Vision // Die Welt des Islams, № 56 (2016). P. 438–465.
9. Африн и Идлиб: ставки по-крупному. URL: <https://golosislama.com/news.php?id=32582>.

10. Спецоперація: Эрдоган вывез главу Дома Османов из Сирии URL: <https://golosislama.com/news.php?id=32651>.
11. Алла Язькова. Турецкий неоосманнизм и евроинтеграция: одно другому не мешает. URL: <http://polit.ru/article/2015/12/03/turkey/>.
12. Россия провоцирует новую войну на Балканах между Сербией и Косово. URL: <http://hvylya.net/analytics/geopolitics/rossiya-provotsiruet-novuyu-voynu-na-balkanah-mezhdu-serbiey-i-kosovo.html>.
13. Турция и Центральная Азия. URL: <http://carnegieendowment.org/2012/10/22/ru-pub-49758>.
14. Турция построит 24 тысячи единиц жилья для мусульман-рохинья URL: <http://www.trt.net.tr/russian/turtsiia/2017/10/09/turtsiia-postroit-24-tysiachi-iedinits-zhil-ia-dlia-musul-man-rokhin-ia-823428>.
15. Бебешко Е. В. Основы политики США в Черноморском регионе в контексте взаимодействия Российской Федерации и Турецкой Республики. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/94788/01-Bebeshko.pdf?sequence=1>.
16. Державна служба статистики України. Експорт–імпорт товарів за країнами світу у 2016 році. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
17. Терминал в Шереметьево построит турецкая Renaissance Construction. URL: <https://ria.ru/economy/20160318/1392156790.html>.
18. Путин назвал сумму инвестиций в строительство турецкой АЭС «Аккую». URL: <https://ria.ru/atomtec/20170503/1493600158.html>.
19. Ассоциация MÜSİAD подписала с Россией соглашение о сотрудничестве со Ставропольским краем. URL: <http://www.trt.net.tr/russian/iz-rossiiskogo-i-turietskogo-mira/2017/08/18/assotsiatsiia-musiad-podpisala-s-rossiiei-soghlasheniie-o-sotrudnichestvie-so-stavropol-skim-kraiem-792775>.
20. Іслам і політика: ідеологія, рухи, організації / Аулін О. А., Брильов Д. В., Пророченко Н. О., Ярош О. А. Київ: ТОВ «ДЕОНІС ПЛЮС», 2019. 369 с.
21. Національна безпека в умовах інформаційної та гібридної війни: Авт. кол. В. Куйбіда, В. Бебик, М. Дмитренко, В. Гурковський та ін. за заг. ред. В. Куйбіди і В. Бебика. К.: НАДУ, 2019. 384 с.
22. Гурковський В. І. Аналіз стратегування безпекового середовища як пріоритетне завдання державного управління у сфері воєнної безпеки / Європейський вимір реформування публічного в Україні: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (22 листопада 2019 року) / за аг. ред. О. І. Пархоменко-Кучевіл. К.: МАУП, 2019. 97 с.

References

1. David B. (1985) Turkey and the West. Royal Institute of International Affairs [Published for] the Royal Institute of International Affairs [by] Routledge & Kegan Paul.
2. Şaban H. Ç. (2006) Hayaletbilimi ve Hayali Kimlikler: Yeni-Osmanlılık, Özal ve Balkanlar, Çizgi.
3. Ömer T. (2008) Turkey's Middle East Policies. Between Neo-Ottomanism and Kemalism // Carnegie Middle East Center, № 10, September.
4. Gay Borisov: Kto i za chto ubil Turguta Ozala? URL: <https://regnum.ru/news/1611394.html>.
5. Davutoğlu A. (2001) Stratejik Derinlik: Türkiye'nin Uluslararası Konumu, Küre Yayınları.
6. Davutoglu: 'I'm Not a Neo-Ottoman'. URL: <http://fellowship.birn.eu.com/en/alumni-initiative/alumni-initiative-articles-davutoglu-i-m-not-a-neo-ottoman>.
7. Turtsiya obyavila o sfere svoikh interesov: Balkany, Blizhniy Vostok, Kavkaz i Srednyaya Aziya. URL: <http://www.kavkazcenter.com/russ/content/2016/04/01/111893/turtsiya-obyavila-o-sfere-svoikh-interesov-balkany-blizhniy-vostok-kavkaz-i-srednyaya-aziya.shtml>.
8. Yavuz M. (2016) Social and Intellectual Origins of Neo-Ottomanism: Searching for a Post-National Vision // Die Welt des Islams.
9. Afrin i Idlib: stavki po-kрупnomu. URL: <https://golosislama.com/news.php?id=32582>.
10. Spetsoperatsiya: Erdogan vyvez glavu Doma Osmanov iz Sirii. URL: <https://golosislama.com/news.php?id=32651>.
11. Alla Yazkova. Turetskiy neoosmanizm i evrointegratsiya: odno drugomu ne meshaet. URL: <http://polit.ru/article/2015/12/03/turkey/>.
12. Rossiya provotsiruet novuyu voynu na Balkanakh mezhdu Serbiey i Kosovo. URL: <http://hvylya.net/analytics/geopolitics/rossiya-provotsiruet-novuyu-voynu-na-balkanah-mezhdu-serbiey-i-kosovo.html>.
13. Turtsiya i Tsentralnaya Aziya. URL: <http://carnegieendowment.org/2012/10/22/ru-pub-49758>.
14. Turtsiya postroit 24 tysyachi edinits zhilya dlya musulman-rokhinya. URL: <http://www.trt.net.tr/russian/turtsiia/2017/10/09/turtsiia-postroit-24-tysiachi-iedinits-zhil-ia-dlia-musul-man-rokhin-ia-823428>.
15. Bebeshko Ye. V. Osnovy politiki SShA v Chernomorskom regione v kontekste vzaimodeystviya Rossiyskoy Federatsii i Turetskoy Respubliki. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/94788/01-Bebeshko.pdf?sequence=1>.
16. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. Eksport–імпорт товарів за країнами світу у 2016 році. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

17. Terminal v Sheremetevo postroit turetskaya Renaissance Construction. URL: <https://ria.ru/economy/20160318/1392156790.html>.

18. Putin nazval summu investitsiy v stroitelstvo turetskoy AES «Akkuyu». URL: <https://ria.ru/atomtec/20170503/1493600158.html>.

19. Assotsiatsiya MÜSiAD podpisala s Rossiey soglashenie o sotrudnichestve so Stavropolskim kraem. URL: <http://www.trt.net.tr/russian/iz-rossiiskogo-i-turietskogo-mira/2017/08/18/assotsiatsiia-musiad-podpisala-s-rossiiei-soglashenie-o-sotrudnichestvie-so-stavropol-skim-kraiem-792775>.

20. Islam i polityka: ideologhija, rukhy, orghanizaciji/Aulin O.A., Bryljov D. V., Prorochenko N. O., Jarosh O. A. Kyjiv: TOV «DEONIS PLJUS», 2019. 369 s.

21. Nacionaljna bezpeka v umovakh informacijnoji ta ghibrydnoji vijny: Avt. kol.V.Kujbida, V. Bebyk, M. Dmytrenko, V. Ghurkovsjkyj ta in. za zagh.red. V. Kujbida i V. Bebyka. K.: NADU, 2019. 384 s.

22. Ghurkovsjkyj V. I. Analiz strateghuvannja bezpekovogho seredovyshha jak priorityetne zavdannja derzhavnogho upravlinnja u sferi vojennoji bezpeky / Jevropejskyj vymir reformuvannja publichnogho v Ukrajinі: materialy Mizhnarodnoji naukovopraktychnoji konferenciji (22 lystopada 2019 roku) / za agh.red. O.I. Parkhomenko-Kucevil. K.: MAUP, 2019. 97 s.

Стаття надійшла до редакції 12.06.2020

УДК 330.3: 332.1:005.5

ДОСЛІДЖЕННЯ, РОЗРОБКИ, ПРОЕКТИ З ПИТАНЬ
ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ

Бреус Світлана Василівна

*доктор економічних наук, доцент,
професор кафедри менеджменту та публічного адміністрування
Київський національний університет технологій та дизайну*

Бреус Светлана Васильевна

*доктор экономических наук, доцент,
професор кафедры менеджмента и публичного администрирования
Киевский национальный университет технологий и дизайна*

Breus Svitlana

*Doctor of Economics, Associate Professor,
Professor of the Department of Management and Public Administration
Kyiv National University of Technologies and Design*

Підкуйко Олександр Олександрович

*кандидат наук з державного управління, доцент,
доцент кафедри менеджменту та публічного адміністрування
Київський національний університет технологій та дизайну*

Пидкуйко Александр Александрович

*кандидат наук по государственному управлению, доцент,
доцент кафедры менеджмента и публичного администрирования
Киевский национальный университет технологий и дизайна*

Pidkuiko Oleksandr

*PhD in Public Administration, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Management and Public Administration
Kyiv National University of Technologies and Design*

Невмержицька Світлана Миколаївна

*кандидат технічних наук, доцент,
доцент кафедри менеджменту та публічного адміністрування
Київський національний університет технологій та дизайну*

Невмержицкая Светлана Николаевна

*кандидат технических наук, доцент,
доцент кафедры менеджмента и публичного администрирования
Киевский национальный университет технологий и дизайна*

Nevmerzhytska Svitlana

*PhD in Technical Science, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Management and Public Administration
Kyiv National University of Technologies and Design*

Кирилко Наталія Миколаївна

*старший викладач кафедри менеджменту та публічного адміністрування
Київський національний університет технологій та дизайну*

Кирилко Наталия Николаевна

*старший преподаватель кафедры менеджмента и публичного администрирования
Киевский национальный университет технологий и дизайна*

Kyrylko Nataliia

*Senior Instructor of the Department of Management and Public Administration
Kyiv National University of Technologies and Design*

DOI: 10.25313/2617-572X-2020-6-6137

ІНВЕСТИЦІЙНА ПОЛІТИКА ДЕРЖАВИ У КОНТЕКСТІ ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ

ИНВЕСТИЦИОННАЯ ПОЛИТИКА ГОСУДАРСТВА В КОНТЕКСТЕ ПУБЛІЧНОГО АДМИНИСТРИРОВАНИЯ

STATE INVESTMENT POLICY IN THE CONTEXT OF PUBLIC ADMINISTRATION

Анотація. У статті досліджено сутність публічного адміністрування. Констатовано, що реалізація виваженої інвестиційної політики держави є важливим аспектом економічного розвитку країни в цілому. Розглянуто основні завдання держави у контексті інвестиційної діяльності на сучасному етапі розвитку економіки України. Здійснено аналіз структури капітальних інвестицій за видами активів та за регіонами за 2010–2019 роки. За результатом аналізу структури капітальних інвестицій за видами активів найбільша частка інвестицій припадає на матеріальні активи, зокрема у ліквідне майно з високим рівнем зносу. З частки інвестиції у нематеріальні активи найбільшу частку становили інвестиції у права на комерційні позначення, об'єкти промислової власності, авторські та суміжні права, патенти, ліцензії, концесії тощо. За результатом аналізу структури капітальних інвестицій за регіонами найбільша частка інвестицій припадала на промислово розвинені регіони м. Київ, Дніпропетровську, Донецьку, Київську, Львівську та Одеську області. Зроблено висновок, що така ситуація є одночасно і наслідком інвестиційної політики держави й сигналом про існування проблем у цій сфері, а також свідчить про можливості покращення інвестиційного клімату в державі, зокрема за рахунок використання усіх наявних інструментів публічного управління та адміністрування у поєднанні з механізмами реалізації інвестиційної політики держави. Запропоновано при реалізації ефективної інвестиційної політики держави враховувати трансформаційні зміни у сфері публічного адміністрування, зокрема, враховувати при цьому можливості відтворення економіки у результаті нарощування експорту вітчизняної високотехнологічної продукції.

Ключові слова: інвестиції, інвестиційна політика держави, публічне адміністрування.

Аннотация. В статье исследована сущность публичного администрирования. Констатировано, что реализация взвешенной инвестиционной политики государства является важным аспектом экономического развития страны в целом. Рассмотрены основные задачи государства в контексте инвестиционной деятельности на современном этапе развития экономики Украины. Осуществлен анализ структуры капитальных инвестиций по видам активов и по регионам за 2010–2019 годы. По результатам анализа структуры капитальных инвестиций по видам активов наибольшая доля инвестиций приходится на материальные активы, в частности в ликвидное имущество с высоким уровнем износа. С доли инвестиций в нематериальные активы наибольшую долю составляли инвестиции в права на коммерческие обозначения, объекты промышленной собственности, авторские и смежные права, патенты, лицензии, концессии и др. По результатам анализа структуры капитальных инвестиций по регионам наибольшая доля инвестиций приходилась на промышленно развитые регионы: г. Киев, Днепропетровскую, Донецкую, Киевскую, Львовскую и Одесскую области. Сделан вывод, что такая ситуация является одновременно и следствием инвестиционной политики государства и сигналом о существовании проблем в этой сфере, а также свидетельствует о возможности улучшения инвестиционного климата, в том числе за счет использования всех имеющихся инструментов публичного управления и администрирования в сочетании с механизмами реализации инвестиционной политики государства. Предложено при реализации эффективной инвестиционной политики государства целесообразно учитывать трансформационные изменения в сфере публичного администрирования, в том числе учитывать при этом возможности воспроизведения экономики в результате наращивания экспорта отечественной высокотехнологической продукции.

Ключевые слова: инвестиции, инвестиционная политика государства, публичное администрирование.

Summary. The article investigates the essence of public administration. It is stated that the implementation of a balanced investment policy of the state is an important aspect of economic development of the country as a whole. The main tasks of the state in the context of investment activity at the present stage of development of the economy of Ukraine are considered. The analysis of the structure of capital investments by types of assets and by regions for 2010–2019 years is carried out. According to the analysis of the structure of capital investments by types of assets, the largest share of investments falls on tangible assets, in particular in liquid assets with a high level of depreciation. Investments in intangible assets accounted for the largest share of investments in commercial designations, industrial property rights, copyrights and related rights, patents, licenses, concessions, etc. According to the analysis of the structure of capital investments by regions, the largest share of investments

fell on the industrialized regions of Kyiv city, Dnipropetrovsk region, Donetsk region, Kyiv region, Lviv region and Odessa region. It is concluded that this situation is both a consequence of the state investment policy and a signal of problems in this area, and also indicates the possibility of improving the investment climate in the country, in particular through the use of all available tools of public administration and administration in combination with investment mechanisms. state policy. It is proposed to take into account transformational changes in the field of public administration when implementing an effective investment policy of the state, in particular, to take into account the possibility of economic reproduction as a result of increasing exports of domestic high-tech products.

Key words: investments, state investment policy, public administration.

Постановка проблеми в загальному вигляді. Процес заміни традиційних механізмів соціального управління на ринкові: «наказувати і контролювати» на «мотивувати та отримувати результат» розпочався наприкінці ХХ століття [1, с. 77–78]. Публічне адміністрування використовується у широкому та вузькому, так, у широкому сенсі воно передбачає взаємодію суб'єктів з усіма трьома гілками влади (законодавчою, виконавчою, судовою) та на різних рівнях прийняття рішень (державний, регіональний, муніципальний); у вузькому — виключно з виконавчою гілкою влади (Кабінет Міністрів та структури, що йому безпосередньо підпорядковані). Поняття «публічне адміністрування» пройшло еволюцію від форми діяльності класичної Веберівської бюрократії та державного управління (як форми зверхності держави над суспільством) до сучасного усвідомлення необхідності спільної взаємодії інститутів держави, місцевого самоврядування, територіальних громад та інституцій громадянського суспільства в рамках концепції «Належного врядування» [2].

В сучасних умовах розвитку економіки України публічне адміністрування, за оцінкою Лі Жуйтін, перебуває на етапі активного становлення та розвитку, що пов'язано із соціально-політичним становищем в країні, зміною законодавчих нормативно-правових актів [3, с. 3]. У цьому контексті реалізація виваженої інвестиційної політики держави (складової економічної політики), яка проводиться державою у вигляді становлення структури та масштабів інвестицій, напрямів їх використання, джерел отримання інвестиційних ресурсів [4] є важливим аспектом економічного розвитку країни в цілому.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретико-методичні аспекти у сфері публічного управління та адміністрування й інвестиційної політики держави розглянуті досить ґрунтовно у працях науковців, зокрема таких як Гриценко Л., Зінчук М., Лі Жуйтін, Мартиненко В., Марцин В., Мельниченко О., Прокopenко Л. [1–6; 8]. Проте, незважаючи на значний науковий наробок у сфері дослідження, потребують детальнішого розгляду питання взаємозв'язку публічного адміністрування та інвестиційної політики держави.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета статті полягає у дослідженні взаємозв'язку інвестиційної політики держави та публічного адміністрування й визначення у цьому контексті ролі публічного адміністрування.

Виклад основного матеріалу. До основних завдань держави щодо інвестиційної діяльності на сучасному етапі науковці [5, с. 93] відносять ті, що пов'язані з вирішенням проблем: підвищення привабливості національної економіки; відновлення інвестиційного потенціалу та розвиток внутрішніх інвестиційних можливостей країни; зміцнення кредитно-фінансового потенціалу інвестиційної діяльності; підвищення ефективності інвестиційної діяльності держави й удосконалювання механізмів її фінансування; збільшення інвестиційних коштів за рахунок іноземних інвесторів.

У цьому контексті слід погодитись з науковцями [6, с. 42], що основною функцією державного управління має стати оптимізація синергетичного результату взаємодії суб'єктів господарської діяльності, які застосовують інвестиційні ресурси для досягнення особистих та суспільних цілей виробництва. Проте аналіз структури капітальних інвестицій за видами активів, за даними Державної служби статистики України [7], наведений у табл. 1, свідчить, що найбільша частка інвестицій в їх структурі протягом 2010–2019 років припадала на матеріальні активи, з них третину становлять вкладення у машини, обладнання та інвентар, тобто найбільші вкладення були у ліквідне майно з високим рівнем зносу. З частки інвестиції у нематеріальні активи найбільшу частку становили інвестиції у права на комерційні позначення, об'єкти промислової власності, авторські та суміжні права, патенти, ліцензії, концесії тощо.

Аналіз структури капітальних інвестицій за видами активів доцільно доповнити дослідженнями структури капітальних інвестицій за регіонами за той же період (табл. 2).

Так, за даними Державної служби статистики України [7] найбільша частка інвестицій в їх структурі за регіонами протягом 2010–2018 років припадала на промислово розвинені регіони: м. Київ, Дніпропетровську, Донецьку, Київську, Львівську та Одеську області.

Така ситуація, що склалась в економіці України у інвестиційній сфері є одночасно і наслідком інвестиційної політики держави й сигналом про існування проблем у цій сфері та свідчить про можливість покращення інвестиційного клімату в державі, сприяти чому, не в останню чергу, може використання усіх наявних інструментів публічного

Таблиця 1

Структура капітальних інвестицій за видами активів*

Усього, % / роки	Роки									
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Інвестиції в матеріальні активи	96,17	96,11	96,93	95,81	96,63	93,27	96,71	96,34	93,71	96,25
будівлі житлові	14,83	11,46	12,93	15,09	15,65	17,91	12,91	12,35	10,58	9,30
будівлі нежитлові	21,40	21,18	20,68	18,90	19,27	17,01	17,10	15,19	16,38	16,10
інженерні споруди	22,49	24,98	23,18	21,66	21,98	20,00	19,44	18,18	20,53	23,90
машини, обладнання та інвентар	31,13	30,95	29,08	33,01	32,52	33,14	35,45	35,81	34,60	31,80
транспортні засоби	6,35	7,34	10,20	6,79	6,52	7,71	10,56	13,92	13,63	10,56
земля	0,68	0,98	0,66	0,43	0,47	0,57	0,55	0,46	0,31	0,36
довгострокові біологічні активи рос- линництва та тваринництва	1,03	1,25	0,67	0,99	0,96	1,08	0,91	0,86	0,83	0,96
інші матеріальні активи	2,09	1,87	2,60	3,14	2,63	2,58	3,08	3,22	3,13	3,27
Інвестиції в нематеріальні активи	3,83	3,89	3,07	4,19	3,37	6,73	3,29	3,66	6,29	3,75
з них:										
права на комерційні позначення, об'єкти промислової власності, ав- торські та суміжні права, патенти, ліцензії, концесії тощо	44,03	43,75	43,51	53,74	40,28	67,76	35,35	34,82	65,41	1,17
програмне забезпечення та бази даних	40,54	34,71	40,57	33,18	43,43	26,70	53,41	49,91	26,04	1,64

Джерело: розраховано за даними Державної служби статистики України.

Примітка*. 1. Дані наведено без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та за 2014–2019 роки без частини тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях.

Таблиця 2

Структура капітальних інвестицій за регіонами*

Усього, % / роки	Роки ¹									
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Україна	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Вінницька	1,96	2,11	2,13	2,45	2,59	2,70	2,31	2,62	3,05	2,52
Волинська	0,98	1,07	1,19	1,33	1,54	2,26	1,78	1,57	1,50	2,03
Дніпропетровська	8,87	9,17	8,24	8,52	9,28	9,49	9,23	9,57	10,42	10,73
Донецька	8,30	11,11	11,61	11,17	6,00	3,04	3,31	3,85	4,66	4,90
Житомирська	1,11	1,04	1,06	1,20	1,32	1,48	1,55	1,72	1,51	1,36
Закарпатська	1,22	1,26	1,00	1,06	1,20	1,38	1,30	1,25	1,30	1,50
Запорізька	4,41	2,77	2,64	2,74	3,21	2,85	3,07	3,54	2,72	2,38
Івано-Франківська	2,42	1,76	1,89	1,92	3,12	3,52	2,21	2,16	1,62	1,49
Київська	6,28	7,32	7,45	8,28	8,96	8,92	9,30	7,69	7,03	8,06
Кіровоградська	1,18	1,65	1,67	1,29	1,42	1,49	1,77	1,63	1,24	1,25
Луганська	3,13	2,89	3,01	4,55	2,38	0,75	1,15	0,74	0,56	0,54
Львівська	4,89	5,02	4,09	3,93	4,35	4,90	5,18	5,38	5,01	4,98
Миколаївська	2,45	1,78	1,72	2,00	1,72	2,19	2,71	2,49	1,75	2,01
Одеська	5,38	3,87	5,35	4,75	4,27	3,66	4,66	4,97	4,11	3,38
Полтавська	3,48	3,26	3,74	3,82	4,02	3,05	4,25	3,54	3,22	3,69
Рівненська	1,07	1,06	1,01	1,14	1,28	1,59	1,20	1,37	1,25	1,08
Сумська	1,21	1,25	1,05	1,09	1,28	1,34	1,60	1,55	1,34	1,24
Тернопільська	1,18	1,05	1,24	1,19	1,18	1,40	1,36	1,59	1,45	1,48
Харківська	4,47	5,40	5,40	3,72	3,66	4,12	4,61	4,32	4,07	3,67

Продовження табл. 2

Херсонська	1,05	1,11	0,89	0,85	1,01	1,14	1,28	1,64	1,53	1,98
Хмельницька	1,63	1,47	1,28	1,46	1,86	2,49	2,54	2,34	1,95	1,69
Черкаська	1,57	1,34	1,38	1,37	1,49	1,64	1,81	1,82	1,92	1,82
Чернівецька	0,95	0,74	0,82	0,90	0,77	1,02	0,74	0,67	0,64	0,66
Чернігівська	1,05	0,99	1,00	1,14	1,19	1,30	1,48	1,64	1,55	1,40
м. Київ	29,75	29,48	29,14	28,14	30,91	32,27	29,59	30,34	34,61	34,18

Джерело: розраховано за даними Державної служби статистики України.

Примітка*. 1. Дані наведено без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та за 2014–2018 роки без частини тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях.

управління та адміністрування у поєднанні з механізмами реалізації інвестиційної політики держави. Для характеристики якої виділяють економічні, інформаційні, мобілізаційні, організаційні, організаційно-економічні, правові, судові і фінансові механізми [8, с. 5]. В розвинутих країнах світу важливу роль публічне адміністрування відіграє при реалізації основних функцій держави, перш за все в регулюванні економіки. При оцінюванні результативності інвестиційної політики держави доцільно враховувати також її роль в розвитку економіки держави, у тому числі і сфері реалізації інвестицій як в реальний, так і фінансовий сектори.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі. З урахуванням зазначеного слід констатувати, що для реалізації ефективної інвестиційної політики держави доцільно враховувати трансформаційні зміни у сфері публічного адміністрування, зокрема цьому можливості відтворення економіки у результаті нарощування експорту високотехнологічної продукції [9]. Реалізація зазначеного сприятиме не лише підвищенню результативності інвестиційної політики держави, але справлятиме позитивний вплив на економічний розвиток держави в цілому та переходу її на висхідний тренд зростання.

Література

1. Європеїзація публічного адміністрування в Україні в контексті європейської інтеграції: матеріали наук.-практ. конф. 17 груд. 2009 р., м. Дніпропетровськ / за заг. ред. Л. Л. Прокопенка. Д.: ДРІДУ НАДУ, 2009. 224 с.
2. Зінчук М. Становлення поняття публічного адміністрування // Становлення публічного адміністрування в Україні: матеріали ІХ Всеукр. міжвуз. конф. студентів та молодих учених / за заг. ред. О. Б. Кіреєвої. Д.: ДРІДУ НАДУ, 2018. 213 с. С. 69–71.
3. Лі Жуйтін. Концепція нового державного управління американських учених Т. Геблера та Д. Озборна: автореф. дис... канд. наук з держ. упр.: 25.00.01 / Національна академія державного управління при Президентові України. К., 2016. 20 с.
4. Марцин В. Удосконалення державного регулювання інвестиційної діяльності в економіці України // Актуальні проблеми економіки. 2007. № 5 (71). С. 52–53.
5. Гриценко Л. Л. Державна інвестиційна політика: сутність, цілі та завдання // Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки. 2012. Вип. 22 (2). С. 89–95.
6. Мартиненко В. Ф. Державне управління інвестиційним процесом в Україні: навч. посіб. К.: НАДУ, 2008. 300 с.
7. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 29.06.2020).
8. Мельниченко О. А. Механізми реалізації інвестиційної політики держави // Теорія та практика державного управління. 2015. Вип. 1 (48). С. 1–6.
9. Бреус С. В. Аналіз стану і перспективи експорту високотехнологічної продукції промисловості України // Стратегічні пріоритети. 2010. № 1 (14). С. 16–22.

References

1. Yevropeizatsiia publichnoho administruvannia v Ukraini v konteksti yevropeiskoi intehratsii (2009) [Europeanization of public administration in Ukraine in the context of European integration]. Materialy nauk.-prakt. konf. 17 hrud. 2009 r., m. Dnipropetrovsk / za zah. red. L. L. Prokopenka. D.: DRIDU NADU, 224. [in Ukrainian].
2. Zinchuk, M. (2018). Stanovlennia poniattia publichnoho administruvannia. Stanovlennia publichnoho administruvannia v Ukraini [Formation of the concept of public administration]. Stanovlennia publichnoho administruvannia v Ukraini: materialy IKh Vseukr. mizhvuz. konf. studentiv ta molodykh uchenykh. / za zah. red. O. B. Kirieievoi. D.: DRIDU NADU, 213, 69–71. [in Ukrainian].

3. Li Zhuitin (2016). Kontsepsiia novoho derzhavnoho upravlinnia amerykanskykh uchenykh T. Heblera ta D. Ozborna [The concept of a new public administration by American scientists T. Heblera and D. Ozborna]. Extended abstract of candidate's thesis. Kyiv: NAPA. [in Ukrainian].
4. Martyn V. (2007). Udoskonalennia derzhavnoho rehuliuвання investytsiinoi diialnosti v ekonomitsi Ukrainy [Improving state regulation of investment activity in the economy of Ukraine]. Aktualni problemy ekonomiky, 5 (71), 52–53. [in Ukrainian].
5. Hrytsenko L. L. (2012). Derzhavna investytsiina polityka: sutnist, tsili ta zavdannia [Public investment policy: essence, goals and objectives]. Naukovi pratsi Kirovohradskoho natsionalnoho tekhnichnoho universytetu. Ekonomichni nauky, 22 (2), 89–95. [in Ukrainian].
6. Martynenko V. F. (2008). Derzhavne upravlinnia investytsiynym protsesom v Ukraini [State management of the investment process in Ukraine]. Navch. posib. K.: NADU, 300. [in Ukrainian].
7. Ofitsiynyi sait Derzhavnoi sluzhby statystyky Ukrainy (2020). Retrieved from: <http://www.ukrstat.gov.ua/>. [in Ukrainian].
8. Melnychenko O. A. (2015). Mekhanizmy realizatsii investytsiinoi polityky derzhavy [Mechanisms for implementing the investment policy of the state]. Teoriia ta praktyka derzhavnoho upravlinnia, 1 (48), 1–6. [in Ukrainian].
9. Breus S. V. (2010). Analiz stanu i perspektyvy eksportu vysokotekhnolohichnoi produktsii promyslovosti Ukrainy [Analysis of the state and prospects of exports of high-tech products of Ukrainian industry]. Stratehichni priorytety, 1 (14), 16–22. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 30.06.2020

Стахова Олена Анатоліївна
кандидат педагогічних наук
кафедра управління та адміністрування
КВНЗ «Вінницька академія неперервної освіти»

Стахова Елена Анатольевна
кандидат педагогических наук
кафедра управления и администрирования
КВНЗ «Винницкая академия непрерывного образования»

Stakhova Olena
Candidate of Pedagogical Sciences
Vinnitsia Regional Institute of Postgraduate Education
of Teachers with the Department of Administration
ORCID: 0000-0002-1281-0516

DOI: 10.25313/2617-572X-2020-6-6086

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ПІДГОТОВКИ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОЄКТІВ ПУБЛІЧНОГО ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА В УКРАЇНІ

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ПОДГОТОВКИ И РЕАЛИЗАЦИИ ПРОЕКТОВ ПУБЛИЧНОГО ЧАСТНОГО ПАРТНЁРСТВА В УКРАИНЕ

THE THEORETICAL AND METHODOLOGICAL ASPECTS OF THE PREPARATION AND IMPLEMENTATION OF PUBLIC PRIVATE PARTNERSHIP PROJECTS IN UKRAINE

Анотація. В Україні набуває актуальності питання розвитку відносин публічно-приватного партнерства та його ролі в підвищенні ефективності впровадження інфраструктурних проєктів як на національному, так і на місцевому рівнях. Про це свідчить розробка нормативно-правової бази для таких відносин. В Законі України «Про державно-приватне партнерство» визначено організаційно-правові засади взаємодії державних та приватних партнерів на основні принципів державно-приватного партнерства. Реалізація інфраструктурних проєктів в Україні з застосуванням механізму публічно-приватного партнерства залишається недостатньо поширеним явищем, хоча необхідність розвитку інфраструктури назріла давно.

Публічно-приватне партнерство є ефективним та перспективним інструментом економічного та соціального розвитку на регіональному та місцевому рівнях, засобом залучення коштів у проєкти, де державні та місцеві органи влади намагаються зберегти контроль і налагодити співпрацю з інвесторами. Під час такої співпраці між державою та суб'єктами господарювання досягаються кращі техніко-економічні показники та результати господарювання, ефективніше використовуються державні ресурси, комунальне майно. Публічно-приватне партнерство – це один з шляхів забезпечення високого рівня функціонування інфраструктури та пов'язаних з нею послуг.

В статті висвітлено сутність поняття публічного приватного партнерства та форми його реалізації в Україні. Розглянуто приклади впровадження публічно-приватного партнерства в європейських країнах, ліберальну концепцію розвитку система партнерських відносин між державним та приватним сектором. Визначено публічно-приватне партнерство як угоду, укладену урядом з приватним оператором, який надає послуги у відповідній кількості на певний період часу. Висвітлено мету партнерства, яка поєднує найкращі сторони державного та приватного секторів для взаємної вигоди, різноманіття видів, форм, сфер застосування публічно-приватного партнерства. Охарактеризовано проєкти публічно-приватного партнерства з державними та приватними формами бізнесу. Враховані можливості вибору доцільних форм публічно-приватного партнерства з державним та приватним секторами за певних умови та обставини.

Ключові слова: державно-приватне партнерство, публічно-приватне партнерство, органи державної влади, органи місцевого самоврядування, громадські організації.

Аннотация. В Украине приобретает актуальность вопрос развития отношений публично-частного партнерства и его роли в повышении эффективности инфраструктурных проектов как на национальном, так и на местном уровнях. Об этом свидетельствует разработка нормативно-правовой базы для таких отношений. В Законе Украины «О государственно-частном партнерстве» определены организационно-правовые основы взаимодействия государственных и частных партнеров на основные принципы государственно-частного партнерства. Реализация инфраструктурных проектов в Украине с применением механизма государственно-частного партнерства остается недостаточно распространенным явлением, хотя необходимость развития инфраструктуры назрела давно.

Публично-частное партнерство является эффективным и перспективным инструментом экономического и социального развития на региональном и местном уровнях, посредством привлечения в проекты, где государственные и местные органы власти пытаются сохранить контроль и наладить сотрудничество с инвесторами. Во время такого сотрудничества между государством и субъектами хозяйствования достигаются оптимальные технико-экономические показатели, а также результаты хозяйствования, эффективнее используются государственные ресурсы, коммунальное имущество. Публично-частное партнерство – это один из путей обеспечения высокого уровня функционирования инфраструктуры и связанных с ней услуг.

В статье освещены сущность понятия публично-частного партнерства и формы его реализации в Украине. Рассмотрены примеры внедрения государственно-частного партнерства в европейских странах, либеральную концепцию развития система партнерских отношений между государственным и частным сектором. Определены публично-частное партнерство как соглашение, заключенное правительством с частным оператором, который предоставляет услуги в соответствующем количестве на определенный период времени. Освещена цель партнерства, которая объединяет лучшие стороны государственного и частного секторов для взаимной выгоды, многообразие видов, форм, сфер применения публично-частного партнерства. Охарактеризованы проекты государственно-частного партнерства с государственными и частными формами бизнеса. Учтены возможности выбора целесообразных форм государственно-частного партнерства с государственным и частным секторами при определенных условиях и обстоятельствах.

Ключевые слова: государственно-частное партнерство, публично-частное партнерство, органы государственной власти, органы местного самоуправления, общественные организации.

Summary. The issue of the developing of public-private partnerships and its role in improving the efficiency of infrastructure projects at both national and local levels is becoming relevant in Ukraine. This fact is evidenced by the development of the regulatory framework for such relations. The Law of Ukraine «On Public-Private Partnership» defines the organizational and legal framework for the interaction of public and private partners on the basic principles of public-private partnership. The implementation of infrastructure projects in Ukraine using the mechanism of public-private partnership remains an insufficiently common phenomenon, although the need for infrastructure development is long overdue.

Public-private partnership is an effective and promising tool for economic and social development at the regional and local levels, a means of raising funds for projects where state and local authorities try to maintain control and establish cooperation with investors. Better technical and economic indicators and business results are achieved during such cooperation between the state and business entities, at the same time state resources and communal property are used more efficiently. Public-private partnership is one of the possible ways to ensure a high level of infrastructure and related services.

The article highlights the essence of the concept of public-private partnership and forms of its implementation in Ukraine. The examples of the introduction of public-private partnership in European countries, the liberal concept of the development of the system of partnership between the public and private sectors are considered. A public-private partnership is defined as an agreement entered into by the government with a private operator that provides services in an appropriate amount for a certain period of time. The purpose of the partnership, which combines the best aspects of the public and private sectors for mutual benefit, diversity of types, forms, areas of public-private partnership is highlighted. Projects of public-private partnership with public and private forms of business are characterized. The possibilities of choosing of the appropriate forms of public-private partnership with the public and private sectors under certain conditions and circumstances are taken into account.

Key words: state-private partnership, public-private partnership, State authorities, local governments, public organizations.

Постановка проблеми. Публічно-приватне партнерство є одним із сучасних інструментів залучення інвестицій до державного бюджету для стимулювання розвитку стратегічно важливих галузей країни. Публічно-приватне партнерство — складний механізм, в нормативно-правових, фінансових та організаційних аспектах який здатен акумулювати фінансові ресурси в стратегічно значущих галузях залишаючи контролюючу та регулюючу роль за державою.

Українська держава йде курсом євроінтеграції та має на меті розвиток співпраці публічного та приватного секторів. В Україні публічно-приватне партнерство застосовується переважно в транспортній та комунальній сфері. Досвід європейських країн демонструє ефективну взаємодію у високотехнологічних, інформаційних та соціальних галузях. Необхідним кроком для розвитку державно-приватного партнерства в Україні є створення окремої установи з державно-приватним

партнерством враховуючи та виправляючи недоліки старої системи.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Значний внесок у розвиток теорії та практики взаємодії держави та бізнесу висвітлено у працях Варнавського В., Вілісова М., Грищенко С. [3], Залознова Ю. [4], Запатріна І. [5], Павлюка К., Поповича Д. [2], Шилепницького П. Тараша Л. та інших дослідники. Їх працях окреслюють проблеми сутності та механізму публічно-приватного партнерства, інституційні механізми публічно-приватного партнерства у сфері взаємодії влади та бізнесу, розробляються механізми шляхів оптимізації взаємодії між органами публічної влади та бізнесом, аналіз та пошук нових стратегій регіонального розвитку.

Мета статті проаналізувати сучасний стан розвитку публічного приватного партнерства, визначити шляхи та напрями його подальшого розвитку в Україні.

Виклад основного матеріалу. В останні десятиліття в багатьох країнах світу відбуваються суттєві інституціональні зміни в тих сферах, які раніше завжди перебували в державній власності та в рамках державного управління. Це стосується електроенергетики, автодорожнього та залізничного транспортів, комунального господарства, портів, аеропортів, магістральних трубопроводів, а також об'єктів соціальної інфраструктури. Уряди надають в довго- та середньострокове користування приватним компаніям об'єкти цих галузей, залишаючи за собою право регулювання та контролю за їхньою діяльністю. У сучасному розумінні партнерство державного та приватного секторів означає таку форму співпраці між державними органами влади та бізнесом, що має на меті забезпечити фінансування, будівництво, відновлення, управління або утримання інфраструктури чи надання суспільних послуг. Відмінною характеристикою публічно-приватного партнерства є те, що воно формується для досягнення як соціально важливих, так і економічно вигідних цілей та задач.

Система партнерських відносин між державним і приватним сектором є одним з основних елементів теорії змішаної економіки. Необхідність та обґрунтованість її формування та дії обумовлюється такими положеннями ліберальної концепції розвитку:

- відповідність між формуванням інститутів приватної власності й процесом управління економічного розвитку;
- більш високий рівень ефективності економіки, що функціонує на засадах приватної власності у порівнянні з господарством, основаним на державній власності та прямому державному управлінні [9].

Згідно з ліберальною концепцією, економічний ефект партнерства державного та приватного секторів полягає в тому, що суспільство отримує більш якісні товари та вищий рівень обслуговування при скороченні витрат. Термін «публічно-приватне парт-

нерство» (ППП) застосовується з початку 90-х років ХХ століття.

Згідно з Європейським звітом про PPP, 2009 році компанії DLA Piper, спектр форм співпраці в рамках PPP є доволі різноманітним. В деяких країнах поняття PPP співвідноситься виключно з концесією, коли послуги, що надаються, оплачують споживачі (фінансування інфраструктури на концесійних засадах є загальноприйнятою практикою у Великій Британії, Франції, Італії та Іспанії). Також публічно-приватне партнерство передбачає будь-яку форму аутсорсингу та спільних підприємств, створених державним та приватним секторами (DLA Piper: «The European PPP Report 2009»). Публічно-приватне партнерство визначають також як угоду, укладену урядом з приватним оператором, який надає послуги (відповідної якості) у відповідній кількості (за встановленими цінами) на певний період часу (Taylor 2003).

Поняття «Public Private Partnership» у літературі часто перекладається як «державно-приватне партнерство», «приватно-державне партнерство», «публічно-приватне партнерство». Найбільш близьким до відображення змісту концепції уявляється поняття «публічно-приватне партнерство». Воно найбільш точно відтворює й сутність відносин, оскільки в якості публічного партнера в закордонній практиці часто виступають не лише органи державної влади, але й органи місцевого самоврядування, потужні громадські організації та благодійні фонди. У країнах із перехідною економікою, де недостатньо розвинутий інститут громадянського суспільства, пропозиції про партнерство, як правило, надходять від органів державної влади чи місцевого самоврядування. За таких умов термін «державно-приватне партнерство» більш правильно відображає провідну роль держави. Мета партнерства полягає у поєднанні найкращих сторін державного та приватного секторів для взаємної вигоди, а різноманіття видів, форм, сфер застосування публічно-приватного партнерства роблять його універсальним механізмом для рішення цілого ряду довгострокових задач (від створення та розвитку інфраструктури до розробки та адаптації нових перспективних технологій).

Для забезпечення участі приватного сектору в реалізації соціально важливих інфраструктурних проектів, держава повинна створювати прийнятний для обох сторін баланс ризиків і переваг. Хоча загальноприйнятого визначення публічно-приватного партнерства для інфраструктури не існує, у відповідності до Зеленої книги про публічно-приватне партнерство (Green Paper on PPPs, Commission of the European Communities, 2004), йому притаманні певні спільні характеристики, що об'єднують всі проекти публічно-приватного партнерства:

- відносно тривалий термін відносин, який передбачає співпрацю партнерів між державним і приватним секторами в різних аспектах запланованого інфраструктурного проекту;

- метод фінансування проекту, частково за рахунок приватного сектору (іноді шляхом застосування більш складних схем із залученням різних сторін), в окремих випадках державні кошти є достатніми й можуть доповнювати фінансування, що забезпечується приватним сектором;
- важлива роль економічного оператора, який виступає на різних етапах проекту (проекткування, впровадження, фінансування).
- розподіл ризиків між партнерами, які представляють державний і приватний сектори (точний розподіл ризиків визначається в кожному окремому випадку відповідно до здатності сторін щодо оцінювання, контролю та управління ризиками).
- проект ППП повинен також передбачати проектування, будівництво, експлуатацію та утримання основних фондів у поєднанні з приватним фінансуванням.

Упродовж терміну дії проекту ППП платежі спрямовуються партнером з державного сектору на користь приватного партнера та узгоджуються з рівнем та якістю фактично наданих послуг [6, с. 177]. Це не стосується інвестицій, що вносяться регульованими підприємствами, рефінансування проектів, приватизацію, що передбачає продаж основних фондів чи аутсорсинг послуг. Так усі проекти, в яких мають місце сплати споживачів, приховані сплати, сплати за доступ або змішані платежі, вважаються такими, що представляють різні форми розподілу ризиків між партнерами.

Таким чином, проекти публічно-приватного партнерства мають певні характеристики, що відрізняють їх від інших форм відносин держави і приватного бізнесу:

- щоб проект розглядався як публічно-приватне партнерство, він повинен ґрунтуватись на довгостроковому договорі (у випадку концесії — до 50 років) з чітко розподіленими ризиками між приватним і державним партнерами;
- різні форми фінансування проектів, перш за все, за рахунок приватних інвестицій, доповнених державними фінансовими ресурсами, або спільне інвестування декількох учасників;
- реалізація партнерських відносин у конкурентному середовищі, коли для відбору партнера приватного сектору проводиться конкурс за участю декількох потенційних учасників;
- розподіл відповідальності між партнерами, який передбачає, що державний партнер визначає цілі проекту у контексті інтересів суспільства, а також кількісні та якісні показники, виконує моніторинг реалізації проекту, а приватний партнер здійснює оперативну діяльність на різних етапах проекту: розробки, фінансування, будівництва та експлуатації, управління, реалізації послуг споживачам [10, с. 79–80].

Функції та обов'язки партнерів, які представляють приватний і державний сектори, можуть бути

різними в рамках окремих проектів з надання тих чи інших суспільно важливих послуг, але загальна роль та відповідальність органів місцевої влади залишається незмінною. Партнерство державного та приватного секторів — це один з шляхів забезпечення високого рівня функціонування інфраструктури та пов'язаних з нею послуг. Партнерство не стає заміником сильного та ефективного механізму державного управління й процесу формування і прийняття рішень на місцях, тому в будь-якому випадку органи влади несуть відповідальність за надання суспільно важливих послуг у такий спосіб, що якнайкраще захищає та підтримує суспільні інтереси.

Партнерство державного та приватного секторів набуває різноманітних форм відповідно до ступеню залучення приватного та державного секторів та відповідно до рівня ризику, який приймають на себе сторони. Першочергово, це — контракти, які держава дає приватним компаніям: на виконання робіт та надання суспільних послуг, на поставку продукції для державних потреб тощо. Система короткострокових контрактів достатньо поширена в господарській практиці органів державної влади як за кордоном, так і в Україні.

Інша група форм партнерства державного та приватного секторів охоплює орендні (лізингові) відносини, що виникають у зв'язку з передачею державою в оренду приватному сектору своєї власності: будівель, виробничого обладнання тощо. В якості оплати за користування державним майном приватні компанії сплачують орендну плату. Ще однією поширеною формою партнерства державного та приватного секторів є державно-приватні компанії. Участь приватного сектору в капіталі державного підприємства може передбачати акціонування й створення спільних підприємств. Ступінь свободи приватного сектору в прийнятті адміністративно-господарських рішень визначається в такому випадку його часткою в акціонерному капіталі. Чим менша частка приватних інвесторів у порівнянні до держави, тим вужчий спектр самостійних рішень вони можуть приймати без втручання держави.

Національна рада з питань публічно-приватного партнерства США пропонує наступну класифікацію форм ППП:

- партнерства, створені з метою як найшвидшої реалізації пріоритетних інфраструктурних проектів і створені згідно з процедурою пакетного тендеру;
- партнерства, створені для залучення управлінської експертизи приватного партнера для реалізації великих і комплексних програм;
- партнерства, пріоритетною метою яких є залучення нових технологій, розроблених у приватному секторі;
- партнерства, які мають на меті залучити різноманітні фінансові ресурси, доступні для бізнесу;
- партнерства, які дозволяють забезпечити сприятливі умови для розвитку інфраструктури, створе-

ної приватним партнером. У міжнародній практиці найбільш поширеною контрактною формою партнерства державного і приватного секторів, що використовується при реалізації масштабних проектів, вважається концесія.

Застосовуючи цю класичну модель публічний сектор передає об'єкт інфраструктури або право надавати послугу приватному оператору, який здійснює управління ППП упродовж встановленого терміну. Контракти, в яких передбачено декілька функцій, є концесійними, або контрактами проектування — будівництво — фінансування — експлуатація («Design — Build — Finance — Operate»), оскільки охоплюють всі вищевказані елементи: фінансування, проектування, будівництво, управління та технічне обслуговування. Переважно подібні види контрактів фінансуються за рахунок споживачів (плата за питну воду, газ та електрику, громадський транспорт тощо), однак це не поширюється на соціальні проекти публічно-приватного партнерства в таких сферах як охорона здоров'я, освіта, оборона.

Інша модель заснована на приватній фінансовій ініціативі (ПФІ), яка набула розвитку у Великій Британії [11, с. 299]. Сьогодні ця модель адаптована для застосування в Канаді, Франції, Нідерландах, Португалії, Ірландії, Норвегії, Фінляндії, Австралії, Японії, Малайзії, США і Сінгапурі як складова програми реформ з надання державних послуг. На відміну від класичної концесійної моделі в рамках приватної фінансової ініціативи, контракти щодо державних послуг і робіт, які фінансуються приватним сектором, охоплюють ті ж самі елементи, але з практичних міркувань зазвичай сплачуються не споживачам, а державою (вуличне освітлення, лікарні, школи, автомобільні дороги, коли плата за користування залежить від обсягу транспортного потоку і виконується державою за фіксованими ставками). Головним елементом фінансування, завдяки якому місцеві органи влади в змозі платити приватному сектору за такі проекти, є кредити, що надаються центральною владою.

Приватна фінансова ініціатива — це не просто різновид запозичень; запозичення повертаються після закінчення терміну ПФІ постачальником послуг, який несе ризик у випадку, якщо послуга належної якості не була надана. В такому випадку місцеві органи влади передають приватному партнеру відповідальність за розробку схеми ПФІ та ризик, пов'язаний з реалізацією проекту. У результаті, вартість такого запозичення виявляється вищою у порівнянні з вартістю звичайного державного запозичення (хоча може стати і меншою, якщо врахувати краще управління ризиками по проекту). Ці дві моделі сформували основу для різних видів контрактів і способів передачі ризиків, завдяки чому стає можливим розподіл сфер відповідальності між партнерами в проектах ППП.

Поряд з існуючим широким спектром видів і форм партнерства державного та приватного секторів Європейська Комісія розрізняє два різновиди концепцій.

Концесії договірного характеру, за якими партнерство державного і приватного секторів базується виключно на договірних відносинах. Відповідно до цього, приватному оператору за виконану роботу чи надані послуги гарантується винагорода від публічної організації та безпосередніх користувачів. Такі концесії регулюються директивами ЄС щодо проведення публічних тендерів.

Концесії інституційного характеру, за якими співпраця між державним і приватним сектором відбувається в рамках певної структури. Ці концесії охоплюють усі форми спільних підприємств між державними та приватними учасниками. Такий розподіл базується на тому, що різноманітність практики запровадження концесій в країнах Європейського Співтовариства виявляється у двох основних моделях [7, с. 72].

Державні органи влади також запроваджують різні форми партнерства з приватним сектором для адміністрування суспільних послуг, особливо на місцевому рівні. Тому суспільні послуги, пов'язані з переробкою відходів або водо- чи енергопостачанням все більше довіряються структурам, які можуть бути державними, приватними, або їх поєднанням. У цьому контексті Зелена Книга з партнерства державного і приватного секторів та закон Співтовариства про державні контракти і концесії містить положення про те, що коли орган державної влади приймає рішення про передачу управління наданням послуг третій стороні, це повинно узгоджуватись з нормами, врегульованими відповідним контрактним і концесійним законодавством, навіть якщо дана послуга вважається такою, що має загальносуспільний інтерес. Європейський Парламент також визнає, що відповідність до даних норм може стати «ефективним інструментом у запобіганні обмеженню конкуренції, водночас залишаючи за державними органами право самим визначати та відслідковувати умови, що стосуються якості, доступності та вимог до збереження довкілля». Публічно-приватне партнерство має певні відмінності від системи державних закупівель. Система державних закупівель застосовується для придбання необхідних товарів і послуг, а також для використання можливості обрати серед багатьох постачальників найбільш ефективного для економії витрат. Публічно-приватне партнерство є більш довгостроковим, витратним і складним з точки зору застосування фінансових механізмів. Часто ППП отримує право експлуатації після закінчення терміну дії контракту, право стягнення плати з користувачів і визначення ключових сфер відповідальності, наприклад, проектування, будівництво, фінансування, технічна і комерційна експлуатація, обслуговування тощо. ППП пов'язане з традиційною системою закупівель в контексті

того, що постачальники в рамках реалізації проекту публічно-приватного партнерства обираються на основі регламентованих процедур проведення державних закупівель.

Кожна з наведених вище форм ППП має свої переваги та недоліки, тому структура проекту публічно-приватного партнерства повинна узгоджуватись з пріоритетними потребами сектору та цілями проекту. Враховуючи широкі можливості щодо вибору найбільш доцільної форми публічно-приватного партнерства, державний сектор розглядає питання щодо партнерства з приватним сектором за таких умови та обставини:

- послуги не можуть бути надані або проект не може бути реалізований за наявних ресурсів або досвіду тільки місцевого органу влади;
- приватний оператор може забезпечити вищий рівень якості послуг у порівнянні з наданим самостійно місцевим органом влади;
- приватний оператор може забезпечити більш швидкі темпи реалізації інфраструктурного проекту чим було реалізовано тільки в рамках державного сектору;
- споживачі послуг підтримують ідею залучення приватного оператора (існує можливість для конкуренції між потенційними приватними операторами та необхідна законодавча база);
- проект чи послуга створює можливість для інновацій;
- існують можливості для прискорення економічного розвитку.

Партнерство державного та приватного секторів не можна розглядати як панацею у вирішенні проблем, що постають у сфері інфраструктурних послуг, регіональні та місцеві органи влади можуть розглядати та оцінювати суттєві переваги застосування механізму партнерства з приватним сектором у прийнятному контексті. Співпраця між державним і приватним секторами економіки дає можливість отримати бажаний рівень ефективності під час реалізації важливих для всієї країни масштабних проектів.

Висновки з даного дослідження та перспективи у даному напрямі. Упродовж останніх років в Україні набуває актуальності питання розвитку відносин публічно-приватного партнерства та його ролі в підвищенні ефективності впровадження інфраструктурних проектів як на національному, так і на місцевому рівнях. Про це свідчить розробка нормативно-правової бази в прийнятому Законі України «Про державно-приватне партнерство»,

в якому визначено організаційно-правові засади взаємодії державних та приватних партнерів, основні принципи державно-приватного партнерства на договірній основі. Реалізація інфраструктурних проектів в Україні із застосуванням механізму публічно-приватного партнерства залишається недостатньо поширеним явищем.

Публічно-приватне партнерство є ефективним та перспективним інструментом економічного та соціального розвитку на регіональному та місцевому рівні, засобом залучення коштів у проекти, де державні та місцеві органи влади намагаються зберегти контроль та налагодити співпрацю з інвесторами. Під час такого співробітництва між державою і суб'єктами господарювання досягаються кращі техніко-економічні показники та результати господарювання, ефективніше використовуються державні ресурси та комунальне майно.

Публічно-приватне партнерство є доцільним для розвитку та забезпечення нормального функціонування суспільно значущих об'єктів, експлуатація яких потребує значних бюджетних коштів. Такими об'єктами є підприємства комунальної сфери, автомобільні дороги, аеропорти, навчальні заклади та заклади охорони здоров'я тощо. Публічно-приватне партнерство може стати суттєвим кроком на у вирішення важливих для усього суспільства соціально-економічних проблем. Публічно-приватні партнерства найбільш поширені в комунальній і транспортній інфраструктурі в багатьох країнах світу також набувають поширення проекти ППП і в окремих секторах соціальної інфраструктури, таких як охорона здоров'я, освіта, туристична галузь та збереження культурної спадщини. Публічно-приватне партнерство — це один з шляхів забезпечення високого рівня функціонування інфраструктури та пов'язаних з нею послуг, але партнерство не стає основою сильного та ефективного механізму державного управління й процесу формування й прийняття рішень на місцях. У будь-якому випадку органи державної влади несуть відповідальність за надання суспільно важливих послуг у такий спосіб, щоб як найкраще захищати та підтримувати інтереси громади.

Розкрито сутність поняття публічно-приватного партнерства, форми його реалізації. Розглянуто потенційні вигоди та переваги застосування механізму публічно-приватного партнерства для органів державної влади, приватного сектору та споживачів. Висвітлено розподіл зобов'язань та ризиків між партнерами в рамках публічно-приватного партнерства.

Література

1. Закон України «Про державно-приватне партнерство. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2404-17/ed20120803> (дата звернення 29.04.2020).
2. Попович Д. В. Концесія як форма державно-приватного партнерства: сутність, переваги і недоліки застосування // Економіка: реалії часу. Науковий журнал. 2015. № 1 (17). С. 49–53. URL: <http://economics.opu.ua/files/archive/2015/n1.html> (дата звернення 21.03.2020).

3. Грищенко С. Підготовка та реалізація проектів публічно-приватного партнерства: Практичний посібник для органів місцевої влади та бізнесу. Київ: ФОП Москаленко О. М. 2011. 140 с.
4. Залознова Ю. С. & Бутенко Н. В. & Петрова І. П. Публічно-приватне партнерство в Україні: стан, проблеми та перспективи розвитку // Економічний вісник Донбасу. 2016. № 2 (44). С. 21–28.
5. Запатріна І. В. Публічно-приватне партнерство в Україні: перспективи застосування для реалізації інфраструктурних проектів і надання публічних послуг // Економіка і прогнозування. 2010. № 4. С. 62–86. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/econprog_2010_4_8 (дата звернення 01.05.2020).
6. Устименко В. & Джабраїлов Р. Проблеми та перспективи впровадження державно-приватного партнерства у відносини у сфері господарювання // Схід. 2011. № 1 (108). С. 175–178.
7. Renda A., Schrefler L. Public Private Partnerships: National Experiences in the European Union. Briefing note № IP/A/IMCO/SC/2005-160 governed by the provisions of Framework Service Contract IP/A/IMCO/FWC/2005-33. URL: <http://euro2005.inform/news/11/h7273> (дата звернення: 14.01.2020)
8. Зайдель М. І. Публічно-приватне партнерство: європейський досвід та українські реалії // Вісник Харківського національного університету імені ВН Каразіна. Серія: Питання політології. 2012. № 20. С. 152–158.
9. Guidelines for successful public-private partnerships. European Commission Directorate General regional Policy. March 2003.
10. Державне-приватне партнерство як механізм реалізації нової регіональної політики: можливості застосування та практичні аспекти підготовки і впровадження інвестиційних проектів. С. 78–81. URL: http://rdpa.regionet.org.ua/images/129/PPP_report_U-LEAD_30_10_2017.pdf (дата звернення 29.04.2020)
11. Підгаєць С. Європейський досвід застосування моделей державно-приватного партнерства // Журнал європейської економіки. 2011. Том 10 (№ 3). С. 291–305.
12. Закон України «Про публічні закупівлі» // Відомості Верховної Ради (ВВР). 2019. № 45. Ст. 289.

References

1. Zakon Ukraini «Pro derzhavno-privatne partnerstvo. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2404-17/ed20120803> (data zvernennya 29.04.2020).
2. Popovich D. V. Koncesiya yak forma derzhavno-privatnogo partnerstva: sutnist, perevagi i nedoliki zastosuvannya // Ekonomika: realiyi chasu. Naukovij zhurnal. 2015. № 1 (17). S. 49–53. URL: <http://economics.opu.ua/files/archive/2015/n1.html> (data zvernennya 21.03.2020).
3. Grishenko S. Pidgotovka ta realizaciya proektiv publichno-privatnogo partnerstva: Praktichnij posibnik dlya organiv miscevoyi vladi ta biznesu. Kiyiv: FOP Moskalenko O. M. 2011. 140 s.
4. Zaloznova Yu. S. & Butenko N. V. & Petrova I. P. Publichno-privatne partnerstvo v Ukraini: stan, problemi ta perspektivi rozvitku // Ekonomichnij visnik Donbasu. 2016. № 2 (44). S. 21–28.
5. Zapatrina I. V. Publichno-privatne partnerstvo v Ukraini: perspektivi zastosuvannya dlya realizaciyi infrastruktturnih proektiv i nadannya publichnih poslug // Ekonomika i prognozuvannya. 2010. № 4. S. 62–86. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/econprog_2010_4_8 (data zvernennya 01.05.2020).
6. Ustimenko V. & Dzhabrailov R. Problemi ta perspektivi vprovadzhennya derzhavno-privatnogo partnerstva u vidnosini u sferi gospodaryuvannya // Shid. 2011. № 1 (108). S. 175–178.
7. Renda A., Schrefler L. Public Private Partnerships: National Experiences in the European Union. Briefing note № IP/A/IMCO/SC/2005-160 governed by the provisions of Framework Service Contract IP/A/IMCO/FWC/2005-33. URL: <http://euro2005.inform/news/11/h7273> (data zvernennya: 14.01.2020)
8. Zajdel M. I. Publichno-privatne partnerstvo: yevropejskij dosvid ta ukrayinski realiyi // Visnik Harkivskogo nacionalnogo universitetu imeni VN Karazina. Seriya: Pitannya politologiyi. 2012. № 20. S. 152–158.
9. Guidelines for successful public-private partnerships. European Commission Directorate General regional Policy. March 2003.
10. Derzhavne-privatne partnerstvo yak mehanizm realizaciyi novoyi regionalnoyi politiki: mozhlivosti zastosuvannya ta praktichni aspekti pidgotovki i vprovadzhennya investicijnih proektiv. S. 78–81. URL: http://rdpa.regionet.org.ua/images/129/PPP_report_U-LEAD_30_10_2017.pdf (data zvernennya 29.04.2020)
11. Pidgayec S. Yevropejskij dosvid zastosuvannya modelej derzhavno-privatnogo partnerstva // Zhurnal yevropejskoyi ekonomiki. 2011. Tom 10 (№ 3). S. 291–305.
12. Zakon Ukraini «Pro publichni zakupivli» // Vidomosti Verhovnoyi Radi (VVR). 2019. № 45. St. 289.

Радкевич Валентина Олександрівна

*доктор педагогічних наук, професор,
дійсний член (академік) Національної академії педагогічних наук України,
Заслужений працівник освіти України, директор
Інститут професійно-технічної освіти
Національної академії педагогічних наук України*

Радкевич Валентина Александровна

*доктор педагогических наук, профессор,
действительный член (академик) Национальной академии педагогических наук Украины,
Заслуженный работник образования Украины, директор
Институт профессионально-технического образования
Национальной академии педагогических наук Украины*

Radkevych Valentyna

*Doctor of Sciences in Education, Professor,
Academician of the National Academy of Educational Science of Ukraine, Director
Institute of Vocational Education and Training of
National Academy of Educational Science of Ukraine
ORCID: 0000-0002-9233-5718*

Бородієнко Олександра Володимирівна

*доктор педагогічних наук, доцент,
член-кореспондент Національної академії педагогічних наук України,
завідувач лабораторії зарубіжних систем професійної освіти і навчання
Інститут професійно-технічної освіти
Національної академії педагогічних наук України*

Бородиенко Александра Владимировна

*доктор педагогических наук, доцент,
член-корреспондент Национальной академии педагогических наук Украины,
заведующая лабораторией зарубежных систем
профессионального образования и обучения
Институт профессионально-технического образования
Национальной академии педагогических наук Украины*

Borodiyenko Oleksandra

*Doctor of Sciences in Education, Associate Professor,
Corresponding Member of the
National Academy of Educational Science of Ukraine,
Head of the Foreign VET Systems Laboratory
Institute of Vocational Education and Training of
National Academy of Educational Science of Ukraine*

Романенко Євген Олександрович

*доктор наук з державного управління, професор,
Заслужений юрист України, Президент
Всеукраїнської асамблеї докторів наук з державного управління,
проректор
Міжрегіональна Академія управління персоналом*

Романенко Евгений Александрович

*доктор наук по государственному управлению, профессор,
Заслуженный юрист Украины, Президент
Всеукраинской ассамблеи докторов наук по государственному управлению,
проректор
Межрегиональная Академия управления персоналом*

Romanenko Yevhen

*Doctor of Science in Public Administration, Professor,
Honored Lawyer of Ukraine, President of the
Ukrainian Assembly of Doctors of Science in Public Administration,
Vice-Rector
Interregional Academy of Personnel Management*

Даций Олександр Іванович

*доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри фінансів, банківської та страхової справи
Міжрегіональна Академія управління персоналом*

Даций Александр Иванович

*доктор экономических наук, профессор,
заведующий кафедрой финансов, банковского и страхового дела
Межрегиональная Академия управления персоналом*

Datsii Oleksandr

*Doctor of Economic Sciences, Professor,
Head of the Department of Finance, Banking and Insurance
Interregional Academy of Personnel Management*

Щокін Ростислав Георгійович

*доктор юридичних наук, доцент,
Заслужений працівник фізкультури та спорту України, Президент
Міжрегіональна Академія управління персоналом*

Щекин Ростислав Георгиевич

*доктор юридических наук, доцент,
Заслуженный работник физкультуры и спорта Украины, Президент
Межрегиональная Академия управления персоналом*

Schokin Rostislav

*Doctor of Law, Associate Professor,
Honored Worker of Physical Culture and Sports of Ukraine, President
Interregional Academy of Personnel Management*

Мірошниченко Олексій Валентинович

*кандидат економічних наук, Заслужений економіст України,
виконавчий Віце-президент Конфедерації роботодавців України, Президент
Інститут професійних кваліфікацій*

Мирошниченко Алексей Валентинович

*кандидат экономических наук, Заслуженный экономист Украины,
исполнительный Вице-президент Конфедерации работодателей Украины, Президент
Институт профессиональных квалификаций*

Miroshnychenko Oleksii

*PhD in Economics, Honored Economist of Ukraine,
Executive Vice President of the Confederation of Employers of Ukraine,
President
Institute of Professional Qualifications*

Колишко Родіон Анатолійович

*кандидат юридичних наук, директор
Інститут професійних кваліфікацій*

Кольшко Родион Анатольевич

*кандидат юридических наук, директор
Институт профессиональных квалификаций*

Kolyshko Rodion

PhD in Law, Director

Institute of Professional Qualifications

Притоманов Сергій Олексійович

кандидат фізико-математичних наук, доцент,

Вице-Президент

Інститут професійних кваліфікацій

Притоманов Сергей Алексеевич

кандидат физико-математических наук, доцент,

Вице-Президент

Институт профессиональных квалификаций

Prytomanov Sergii

PhD in Physics and Mathematics, Associate Professor,

Vice-President

Institute of Professional Qualifications

Короткова Ліна Ігорівна

кандидат педагогічних наук, директор

Державній навчальній заклад

«Запорізьке вище професійне училище моди і стилю»

Короткова Лина Игоревна

кандидат педагогических наук, директор

Государственное учебное заведение

«Запорожское высшее профессиональное училище моды и стиля»

Korotkova Lina

PhD of Sciences in Education, Director of the

Zaporizhzhya Higher Vocational School of Fashion and Style

DOI: 10.25313/2617-572X-2020-6-5965

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ У ВЗАЄМОДІЇ ІЗ СОЦІАЛЬНИМИ ПАРТНЕРАМИ

ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ ВО ВЗАИМОДЕЙСТВИИ С СОЦИАЛЬНЫМИ ПАРТНЕРАМИ

PROSPECTS FOR THE DEVELOPMENT OF VOCATIONAL EDUCATION IN COOPERATION WITH SOCIAL PARTNERS

Анотація. Досліджено історичні аспекти розвитку системи соціального партнерства в Україні. Визначено перелік нормативно-правових документів, які мають на меті посилення соціального партнерства в Україні. Доведено необхідність становлення нових форм соціального партнерства за прикладом розвинених країн світу.

Узагальнено тенденції, які супроводжують розвиток людського фактору в технологічному розвитку країн. У цьому контексті головними опорами розвитку суспільства взаємного навчання визначено сферу професійної освіти та професійного навчання. Встановлено, що регулювання відносин всіх суб'єктів господарювання у сфері розвитку підготовки кадрів має будуватися з урахуванням їх інтересів.

Визначено принципи, на яких має будуватися соціальне партнерство в умовах децентралізації. Виділено перспективи формування соціального партнерства в сфері професійної освіти: аналіз особливостей і оцінка стійкості розвитку

базових галузей економіки; виділення конкретних суб'єктів господарювання для встановлення стратегічного партнерства з закладами професійної освіти; оцінка освітнього потенціалу та інвентаризація існуючих освітніх ресурсів; оцінка ємності ринку праці за ключовими групами професій, аналіз кваліфікаційних вимог за цими професіями; визначення обсягу та структури фахівців і рівня їх кваліфікації; організація освітнього процесу в конкретному навчальному закладі відповідно до освітніх і професійних стандартів.

Ключові слова: децентралізація, принципи, професійне навчання, розвиток професійної освіти, соціальні партнери, суспільство.

Анотація. Исследованы исторические аспекты развития системы социального партнерства в Украине. Определен перечень нормативно-правовых документов, которые имеют целью усиление социального партнерства в Украине. Доказана необходимость становления новых форм социального партнерства по примеру развитых стран мира.

Осуществлен обзор тенденций, которые сопровождают развитие человеческого фактора в технологическом развитии стран. В этом контексте главными опорами развития общества взаимного обучения определена сфера профессионального образования и профессионального обучения. Установлено, что регулирование отношений всех субъектов хозяйствования в сфере развития подготовки кадров должно строиться с учетом их интересов.

Определены принципы, на которых должно строиться социальное партнерство в условиях децентрализации. Выделены перспективы формирования социального партнерства в сфере профессионального образования: анализ особенностей и оценка устойчивости развития базовых отраслей экономики; выделение конкретных субъектов хозяйствования для установления стратегического партнерства с учреждениями профессионального образования; оценка образовательного потенциала и инвентаризация существующих образовательных ресурсов; оценка емкости рынка труда по ключевым группам профессий, анализ квалификационных требований по этим профессиям; определение объема и структуры специалистов и уровня их квалификации; организация образовательного процесса в конкретном учебном заведении в соответствии с образовательными и профессиональными стандартами.

Ключевые слова: децентрализация, принципы, профессиональное обучение, развитие профессионального образования, социальные партнеры, общество.

Summary. The historical aspects of the development of the social partnership system in Ukraine are studied. The list of normative-legal documents aimed at strengthening social partnership in Ukraine is determined. The necessity of formation of new forms of social partnership on the example of developed countries of the world is proved.

The tendencies that accompany the development of the human factor in the technological development of countries are generalized. In this context, the main pillars of the development of mutual learning society are the field of vocational education and training. It is established that the regulation of relations of all business entities in the field of training should be based on their interests.

The principles on which social partnership in the conditions of decentralization should be built are defined. Prospects for the formation of social partnership in the field of vocational education are highlighted: analysis of features and assessment of sustainability of development of basic branches of economy; allocation of specific business entities to establish a strategic partnership with vocational education institutions; assessment of educational potential and inventory of existing educational resources; assessment of labor market capacity by key groups of professions, analysis of qualification requirements for these professions; determining the scope and structure of specialists and the level of their qualifications; organization of the educational process in a particular educational institution in accordance with educational and professional standards.

Key words: decentralization, principles, vocational training, development of vocational education, social partners, society.

Постановка проблеми. Поява різних форм власності, формування ринку освітніх послуг поспричинило об'єктивною основою посилення впливу різних груп населення, потребує створення нових перспектив розвитку професійної освіти у взаємодії із соціальними партнерами. Прагнення до гармонізації інтересів суспільства, окремих груп населення та кожного громадянина актуалізує впровадження соціального партнерства в професійній освіті.

В межах соціального партнерства вдається узгодити інтереси постачальників і споживачів освітніх послуг, а також роботодавців. Соціальне партнерство є інструментом, за допомогою якого представники різних форм власності, груп населення, що мають специфічні інтереси, в нашому випадку в сфері про-

фесійної освіти, досягають консенсусу, організують спільну діяльність, або координують її в напрямку досягнення суспільної злагоди. Система соціального партнерства передбачає його здійснення як на рівні вищих політичних і національних, так і регіональних, галузевих інтересів, на рівні конкретних підприємств чи закладів освіти. У практичному аспекті базові інноваційні перспективи розвитку професійної освіти у взаємодії із соціальними партнерами передбачає провідну роль в них замовників кадрів, роботодавців, формування механізму інтегрованого фінансування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різні аспекти розвитку професійної освіти у взаємодії із соціальними партнерами висвітлені у працях

вітчизняних та зарубіжних науковців. Зокрема, соціально-економічні проблеми цього процесу знайшли відображення у працях Новікова В., Стеченко Д. Педагогічні елементи соціального партнерства визначили Кремень В., Ничкало Н. Взаємодії закладів професійної освіти зі стейкхолдерами присвячені праці Діденко Н., Леонтьєвої О., Мірошніченка О., Радкевич В. та інших.

Мета статті. Дослідити проблеми та визначити перспективи розвитку професійної освіти у взаємодії із соціальними партнерами.

Основні результати дослідження. Створення дієвої системи соціального партнерства в професійній освіті стає сьогодні життєво важливо не тільки для освітніх установ, але й для роботодавців, служби зайнятості, органів влади на місцях, а, найголовніше, для учнів, випускників [1]. Молоді, яка вступає в трудове життя, гарантовано Конституцією України право отримання першої робітничої професії, що забезпечує заняття гідного місця в системі економічних відносин. Допомогти їй у цьому повинна ефективна система соціального партнерства, що об'єднує всіх, хто реально, на ділі зацікавлений в забезпеченні економічного зростання країни.

У той же час рівень розвитку соціального партнерства на сучасному етапі можна охарактеризувати як нестійкий і незавершений [2]. Сучасна модель соціального партнерства в сфері професійної освіти передбачає зниження ролі державних структур у системі регулювання та збільшення активності спілок роботодавців в процесі договірному регулювання трудових відносин.

В Україні розвитку соціального партнерства у професійній освіті сприяло створення Конфедерації роботодавців у 2006 р. з метою узгодження діяльності роботодавців в сфері зайнятості, праці, для знаходження консенсусу з профспілками, представництва у Національній раді соціального партнерства та Національній службі посередництва і примирення.

Подальший розвиток цього процесу був забезпечений прийняттям Закону України «Про соціальний діалог в Україні» [3] та Указу Президента України «Про Національну тристоронню соціально-економічну раду» [4]. Визначено, що «соціальний діалог — процес визначення та зближення позицій, досягнення спільних домовленостей та прийняття узгоджених рішень сторонами соціального діалогу, які представляють інтереси працівників, роботодавців та органів виконавчої влади і органів місцевого самоврядування, з питань формування та реалізації державної соціальної та економічної політики, регулювання трудових, соціальних, економічних відносин» [3].

У 2009 році Кабінет Міністрів України своїм розпорядженням наблизив заклади професійної освіти до потреб регіону [5]. Закріплення зазначених положень відбулося у Програмі розвитку професійно-

технічної освіти на 2011–2015 роки [6]. Децентралізація в Україні та відповідні нормативно-правові акти з 2016 року (стаття 27 Закону України «Про державний бюджет України на 2016 рік» [7]) мають на меті посилити соціальне партнерство в Україні.

В умовах децентралізації важливість становлення соціального партнерства на регіональному рівні пояснюється необхідністю проведення загальної стабілізаційної політики, узгодженої з економічною політикою [8]. До найбільш поширених заходів соціального партнерства щодо сприяння зайнятості відносяться угоди про тимчасову зайнятість, регіональні конкурси проектів бізнес-планів з працевлаштування безробітних, угоди про модульні програми навчання тощо.

Разом з тим реалії нашої сьогодишньої економіки ведуть до становлення нових форм соціального партнерства. У центрі переговорів стає не актуальне реагування на конфлікт, а конструктивні економічні проблеми, такі як подолання спекуляції підприємців на відмінностях у вартості робочої сили, що веде до банкрутства низки підприємств, підвищення якісних характеристик робочої сили за рахунок перепідготовки. Стають очевидними нові напрямки партнерства, пов'язані з підготовкою робочої сили, стримуванням «відтоку умів», системою заходів по боротьбі з тіньовою конкуренцією.

Необхідне створення організаційно-інституційної структури інновацій, що включає в себе апробовані в Японії і США різні форми зрощування великого і дрібного бізнесу (стратегічні союзи, «технологічні альянси»); інтеграція підприємницького сектора з державними інститутами; інтеграція між фірмами, навчальними закладами в сфері професійної (професійно-технічної) освіти та науковими центрами в різних видах партнерств (передача технологій, спільний розвиток технологій, співробітництво на ринку, спільні дії на ринку, досягнення взаємного доповнення, створення інтегрованих мереж, вертикальна інтеграція).

Все чіткішими стають тенденції, які супроводжують розвиток людського фактору в технологічному розвитку: міжнародна мобільність кадрів; нові системи освіти та підвищення кваліфікації; нетрадиційні форми зайнятості; досягнення нової якості праці на основі якісного оновлення стандартів життя та освіти; соціальна захищеність і боротьба з соціальною ізоляцією. Не можна не бачити, що вплив інновацій на ринок праці двоякий: з одного боку, вони витісняють зайнятих зі сфери виробництва, з іншого, — пов'язані зі створенням нових товарів і послуг і ведуть, навпаки, до розширення числа робочих місць. Важливо, що можливості їх отримання вимагають підвищення рівня освіти та кваліфікації кадрів.

Тому в поняття якості життя сьогодні включається розширення можливостей отримання освіти, якості професійної підготовки та вдосконалення

систем освіти. Очевидно, що на зміну цінової і технологічної конкуренції йде конкуренція в сфері розвитку людського капіталу. Переможе найефективніша система освіти й підготовки кадрів.

Іосіро Накамацу припустив, що нові види енергії матимуть колосальний вплив на весь світопорядок, що повністю змінить структуру світової економіки [9]. Соціальний розвиток буде розумітися не стільки як підвищення рівня, а як поліпшення якості життя (мета всіх інновацій за К. Фріменом), а також сталий економічний розвиток (за М. Кроу). Ці цілі викликають зміну співвідношення у фінансуванні між приватним і державним сектором [10]. Приватний капітал все більше уваги приділятиме фінансуванню інновацій, а держава посилить інвестиції в розвиток людського капіталу (освіта, охорона здоров'я, підвищення кваліфікації, гнучкі технології зайнятості, міжнародний обмін науковими кадрами та фахівцями).

Не можна не відзначити попутний соціально-психологічний фактор, що впливає на економічне зростання через систему освіти. За допомогою контролю освітніх програм держава використовує систему освіти для закріплення почуття соціальної єдності та культурної приналежності, превалює модель освітніх систем, що спираються на здатності й конкурсному відборі, що надає всім верствам суспільства потенційну мобільність в русі вгору. Головними опорами розвитку суспільства взаємного навчання стає таким чином, сфера професійної освіти та професійного навчання. Регулювання відносин всіх суб'єктів господарювання у сфері розвитку підготовки кадрів має будуватися з урахуванням їх інтересів. Всі суб'єкти, задіяні в підготовці кадрів, мають власні цілі [11].

Населення, як основний суб'єкт, зацікавлене в забезпеченні максимально можливої зайнятості за рахунок отримання освіти, що затребувана ринком, реалізації професійних цілей, створені сприятливих умов підготовки та підвищення кваліфікації, наявності професійних інформаційно-консультаційних служб тощо. Підприємці та роботодавці прагнуть забезпечити своєчасну підготовку та перепідготовку кадрів для збереження й зміцнення своїх конкурентних переваг, зростання продуктивності праці та підвищення культури виробництва. Суб'єкт погодження, роль якого виконують органи місцевого самоврядування та територіальні громади зацікавлені досконально вивчити інтереси перших двох партнерів, забезпечити в регіоні сприятливий інвестиційний клімат, і паралельно сучасно організовані навчальні центри, що дозволяють реагувати на поточні запити виробництва й інших сфер зайнятості та передбачити перспективні потреби, що не усвідомлюються або невігідні з позицій окремих учасників, але важливі з позиції розвитку всієї місцевої громади.

Визначаючи принципи, на яких має будуватися соціальне партнерство в регіоні, на перше місце

слід поставити принципи соціальної справедливості та узгодження інтересів всіх учасників. Другим принципом є принцип закріплення відносин в конституційних, законодавчих та інших актах, що дає основу для взаємних претензій і робить партнерство міцним. Третім повинен бути принцип відповідальності партнерів один перед одним.

У сфері підготовки кадрів узаконення відносин відбувається на регіональному рівні в формі програм, які реалізуються на паритетних засадах з розподілом обов'язків з організації, фінансування та працевлаштування. Безсумнівно, як і в інших угодах, в підготовці кадрів діє принцип добровільності. У нашому випадку об'єктивна потреба в підвищенні ефективності підготовки кадрів штовхнула роботодавців і органи місцевого самоврядування назустріч один одному, так як взаємодія між системою професійної (професійно-технічної) освіти та сучасними виробництвами регіону не розвивалась, або зусилля були мізерними.

З властивою освітнім системам інерційністю заклади професійної (професійно-технічної) освіти зберігають кадри майстрів і викладачів, навчально-матеріальну базу на колишньому рівні, так як фінансування не дає можливості для модернізації. Керівники підприємств, нові виробництва відчувають кадровий голод на тлі значної кількості безробітних. Відносини між навчальними закладами професійної освіти та виробництвом не складаються самі по собі. Посередником повинні виступити органи місцевого самоврядування та територіальні громади. Вони повинні подолати бар'єр інерції навчальних закладів та організувати взаємодію. Добровільність передбачає правильне усвідомлення своїх перспективних інтересів кожним учасником, а це досить складний процес. Дотримання етики ділових відносин, принципів рівноправності та рівної вигоди досягається шляхом використання всього багатого арсеналу методів та інструментарію соціального партнерства. Це консультації й переговори, прийняття угод і участь в акціях, розподіл функцій регулювання, планування, фінансування та контролю між усіма учасниками.

Результати дослідження дозволяють встановити ключові перспективи формування соціального партнерства в сфері професійної освіти: аналіз особливостей і оцінка стійкості розвитку базових галузей економіки; виділення конкретних суб'єктів господарювання для встановлення стратегічного партнерства з закладами професійної освіти; оцінка освітнього потенціалу та інвентаризація існуючих освітніх ресурсів; оцінка ємності ринку праці за ключовими групами професій, аналіз кваліфікаційних вимог за цими професіями; визначення обсягу та структури фахівців і рівня їх кваліфікації; організація освітнього процесу в конкретному навчальному закладі відповідно до освітніх і професійних стандартів.

Соціальні партнери могли б бути корисні в питаннях створення переліку професій, потрібних на ринку праці, коригування змісту освітніх програм, шляхом спільного їх рецензування та формування системи підготовки та підвищення кваліфікації викладачів закладів професійної освіти для більш якісної підготовки робітників і фахівців.

З метою збалансування на ринку праці попиту та пропозиції має бути вдосконалена система його моніторингу. Це передбачає формування нових показників щодо моніторингу руху робочої сили, вакансій і робочих місць, створення робочих місць, у тому числі у програмах соціально-економічного розвитку.

Це дозволить органам публічної влади своєчасно приймати превентивні заходи зі зняття напруги на регіональних ринках праці та скоротити витрати бюджету на ліквідацію негативних наслідків безробіття. Основними напрямками інновацій в даній сфері має стати сприяння молоді у виборі професії, консультаційний та психологічний супровід професійної кар'єри, соціалізації та професійному становленню. Перспективи також націлені на представлення можливостей широкого вибору професій і підвищення свого освітнього та професійного рівня, виявлення та підтримку талановитої молоді, збереження й розвиток професійного інтелектуального та творчого потенціалу населення України.

Важливе значення для забезпечення регіональної системи професійної освіти має постійне вивчення потреби ринку праці у працівниках за всіма напрямками господарського комплексу та формування адекватної цим потребам моделі установи професійної освіти у взаємодії з соціальними партнерами. Особливо важливо забезпечити прогноз перспективних потреб в кадрах. Саме прогнозна компонента, а не поточна потреба повинні визначати алгоритм формування структури й обсягу підготовки кадрів. При визначенні потреб в робочій силі потрібно враховувати також впровадження ресурсозберігаючих технологій і нової техніки.

Зростаюча конкуренція на ринку праці ставить систему професійної освіти перед необхідністю підвищення якості підготовки кадрів. Роботодавці заявляють потребу в підготовці робітників 4–5 кваліфікаційного розряду, з повною загальною середньою освітою, які володіють суміжними професіями та володіють потрібними соціальними якостями (відповідальність, дисципліна, комунікабельність). Однак, в даний час близько 70% випускників закладів професійної освіти отримують 3 кваліфікаційний розряд. Дані вимоги виходять за межі рівня професійної освіти, що реалізується сьогодні в закладах професійної освіти.

Рух до підвищеної якості робітничих кадрів передбачає створення багаторівневих і багатопрофільних освітніх установ, здатних гнучко реагувати на динаміку потреб ринку праці. Вони можуть будувати

навчання як на основі державних освітніх стандартів, так і освітніх програм підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації, мати різні терміни навчання, забезпечувати можливість послідовної реалізації програм початкової та професійної освіти. Прийом молоді на навчання в них і отримання першої кваліфікації є загальнодоступним, а перехід на більш високі рівні професійної освіти — за конкурсом, за результатами якого оцінюються не тільки професійні здібності, а й соціальні якості робітників і фахівців (всю сукупність вимог замовника кадрів).

Оцінку кваліфікації слід проводити не за критерієм завершення навчальних програм або тривалості навчання, а на основі перевірки професійних компетенцій, які повинні бути наочно продемонстровані випускником. Це дозволить здійснювати атестацію та присвоєння кваліфікації особам, які мають достатню практичну підготовку та досвід роботи.

Для більш детальної оцінки потрібно формування системи нових показників, що дозволяють органам управління та бізнесу орієнтуватися при вибудовуванні стратегій на підтримку інновацій. Необхідно передбачити розробку проектів в галузі сучасної статистики, пов'язаної з ринками професій, випускників, зайнятості, діяльністю системи професійної освіти. На підставі комплексу показників має здійснюватися щорічний рейтинг освітніх установ професійної освіти. Подібний підхід потребує включення роботодавців у формування навчальних програм, процес підготовки робітничих кадрів та оцінки їх кваліфікації.

Основні напрямки створення умов для підвищення якості професійної освіти включають в себе:

- створення системи незалежної оцінки якості професійної освіти за участю соціальних партнерів;
- сполучення рівнів початкової та професійної освіти й створення нової моделі підготовки робітничих кадрів, що має високу конкурентоздатність;
- впровадження інформаційних освітніх технологій в систему професійної освіти за участю фахівців галузей;
- розробку нового змісту професійної освіти для різних категорій осіб з особливими освітніми потребами.

В результаті вирішення перерахованих вище проблем будуть створені реальні умови для підвищення якості професійної освіти, впровадження нових освітніх технологій в професійне навчання та підготовку кадрів.

Важливим напрямком є розвиток матеріально-технічної бази для збільшення випуску робітничих кадрів. Пропонується створити в окремих, найбільш потужних закладах освіти ресурсні центри (центри професійної досконалості) для концентрації сучасного обладнання, методичних та дидактичних практик для підготовки за найбільш затребуваними професіями та спеціальностями для забезпечення високої професійної кваліфікації учнів. У процесі

модернізації матеріально-технічної бази передбачається також оснащення закладів професійної освіти комп'ютерною технікою, периферійним обладнанням, засобами комунікацій тощо.

Оснащення закладів професійної освіти сучасним високотехнологічним обладнанням неможливо без широкого використання ресурсів роботодавців, зацікавлених як у підвищенні якості професійної підготовки випускників, так і в розвитку на базі закладів професійної освіти навчальних виробництв і навчально-виробничих ділянок. У зв'язку з цим, пропонується дозволити закладам професійної освіти надавати на безоплатній основі соціальним партнерам, які беруть участь в організації навчальних виробництв і здійснюють роботи та надають послуги, виробничі та складські приміщення, технологічне обладнання, силову електроенергію, гарячу та холодну воду, опалення й освітлення.

Відносно низький рівень матеріальної забезпеченості учнів системи професійної освіти обумовлює їх виділення в особливу соціальну категорію і підтверджує необхідність забезпечення гарантій загальнодоступності професійної освіти. Це вимагає також особливих заходів матеріальної підтримки даної категорії учнів, таких як забезпечення їх пільговим харчуванням, підвищеними стипендіями, спеціальним одягом на час проходження виробничого навчання, а також можливістю безкоштовного оздоровлення та лікування в період зимових та літніх канікул.

Заклади професійної освіти залишаються важливим інститутом виховання молодого покоління. У багатьох з них створені та функціонують структури, що здійснюють виховні функції. Наприклад, посади заступників директорів з виховної роботи, психологів, соціальних працівників. Однак ефективність їх діяльності поки не висока. Про значне зниження виховної функції говорить той факт, що саме заклад освіти перестав бути центром організації дозвілля молоді. Незначна частина учнів проводять в ньому свій вільний час. Це пов'язано з ліквідацією системи клубів, перепрофілюванням спортивних споруд, молодіжного туризму, сфери професійної та аматорської творчості, низькою масовістю гуртків художньої самодіяльності, прикладного мистецтва.

Загальноосвітня школа в даний час практично перестала виконувати функцію професійної орієнтації випускників на вибір професій і спеціальностей з урахуванням їх реальних потреб на ринку праці. Виключним критерієм успішності загальноосвітньої школи стала вважатися кількість випускників, що вступили до ЗВО. Концепція неперервної професійної освіти помилково трактується тільки як вертикаль навчання, вершина якої — диплом про вищу освіту. Це принижує значення робочої кар'єри, майстерності трудових династій робочих, які завжди складали гордість заводських колективів. Незважаючи на відносно високі пропозиції заробітної плати, імідж робочої праці в громадській думці залишається вкрай низьким.

У величезному різноманітті сучасних професій самоорієнтація особистості стає практично неможливою. Однак, в загальноосвітніх школах професійна орієнтація в кращому випадку обмежується професійною освітою, відсутні такі її важливі елементи як професійна консультація і професійний відбір.

Висновки. Недостатня ефективність сучасних методів професійної орієнтації, в результаті чого в учнівській молоді зберігаються традиційні мотиви вибору професії, пов'язані з найближчим оточенням (батьки і друзі), а не з цілеспрямованою роботою державних інститутів. Причини цього пов'язані з проголошеною, але реально не організованою державною системою професійної орієнтації молоді, зведенням функцій служби зайнятості, в основному, до роботи з дорослим населенням, відірваністю діяльності центрів профорієнтації та психологічної підтримки населення від загальноосвітньої школи, слабкою політехнічної підготовкою вчителів шкіл.

Зрозуміло, ринкові відносини припускають розвиток форм професійної самоорієнтації молоді на ринку праці. Але це не виключає, а навпаки передбачає посилення державного патронажу, створення достатніх організаційних та інформаційних умов для вільного та правильного вибору професії.

Отже реалізація перспектив розвитку професійної освіти у взаємодії із соціальними партнерами тісно пов'язує вільний вибір професії молодою людиною з потребами ринку праці, можливостями працевлаштування та розвитку кар'єри.

Література

1. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України: [головний ред. В. Г. Кремень]. К.: Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
2. Циган В.В. (2017) Розвиток соціального партнерства в системі професійної освіти в умовах модернізації освітньої галузі. URL: http://umo.edu.ua/images/content/nashi_vydanya/visnyk_PO/3_31_2017/uprav1/ЦИГАН.pdf
3. Закон України «Про соціальний діалог в Україні» від 23 грудня 2010 року № 2862-VI зі змінами. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2011, № 28, ст. 255.
4. Указ Президента України «Про Національну тристоронню соціально-економічну раду» від 2 квітня 2011 року № 347/2011 зі змінами. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/347/2011>.
5. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Питання управління окремими державними професійно-технічними навчальними закладами, підпорядкованими МОН» від 21.01.2009 № 42-р. зі змінами. URL: https://ips.ligazakon.net/document/view/kr090042?ed=2009_12_23.

6. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення програми розвитку професійно-технічної освіти на 2011–2015 роки» від 27.08.2010 р. № 1723-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1723-2010-p>.
7. Закон України «Про державний бюджет України на 2016 рік» від 25 грудня 2015 року № 928-VIII зі змінами. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2016. № 5. Ст. 54.
8. Мартинова Н. С. Перспективи розвитку соціального партнерства на прикладі туристичного бізнесу України. Вісник Київського інституту бізнесу та технологій. 2016. Вип.1(29). С. 53–57.
9. Молчанова А. О. Соціальне партнерство в діяльності ПТНЗ: конспект лекцій. К.: ТОК, 2007. 44 с.
10. Ничкало Н. Г. Науково-методичне забезпечення соціального партнерства. Професійно-технічна освіта. 2004. № 2. С. 15–16.
11. Романенко Є. О. Чаплай І. В. Сутність та особливості системи маркетингу послуг у механізмах державного управління / Є. О. Романенко, І. В. Чаплай // Актуальні проблеми економіки. 2016. № 12(186) 2016. С. 81–89.

References

1. Entsyklopediya osvity [Encyclopedia of Education] (2008) / Akad. ped. nauk Ukrayiny: [holovnyy red. V. H. Kremen']. Yurinkom Inter, Kyiv, Ukraine.
2. Tsyhan V. V. (2017) Rozvytok sotsial'noho partnerstva v systemi profesiynoi osvity v umovakh modernizatsiyi osvitynoyi haluzi [Development of social partnership in the system of vocational education in the modernization of the educational sector]. URL: http://umo.edu.ua/images/content/nashi_vydanya/visnyk_PO/3_31_2017/upravl/TSYHAN.pdf.
3. Zakon Ukrayiny «Pro sotsial'nyy dialoh v Ukrayini» [Law of Ukraine «On Social Dialogue in Ukraine»] (2011) vid 23 hrudnya 2010 roku № 2862-VI zi zminamy. Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrayiny (VVR). № 28. St. 255.
4. Ukaz Prezydenta Ukrayiny «Pro Natsional'nu trystoronnyu sotsial'no-ekonomichnu radu» [Decree of the President of Ukraine «On the National Tripartite Socio-Economic Council»] (2011) vid 2 kvitnya 2011 roku № 347/2011 zi zminamy. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/347/2011>.
5. Rozporyadzhennya Kabinetu Ministriv Ukrayiny «Pytannya upravlinnya okremymy derzhavnymy profesiyno-tekhnichnymy navchal'nymy zakladamy, pidporyadkovanyymy MON» [Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine «Issues of management of certain state vocational and technical educational institutions subordinated to the Ministry of Education and Science»] (2009) vid 21.01.2009 № 42-r. zi zminamy. URL: https://ips.ligazakon.net/document/view/kr090042?ed=2009_12_23.
6. Rozporyadzhennya Kabinetu Ministriv Ukrayiny «Pro skhvalennya prohramy rozvytku profesiyno-tekhnichnoi osvity na 2011–2015 roky» [Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine «On approval of the program of development of vocational education for 2011–2015»] (2010) vid 27.08.2010 r. № 1723-r. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1723-2010-r>.
7. Zakon Ukrayiny «Pro derzhavnyy byudzheth Ukrayiny na 2016 rik» [Law of Ukraine «On the State Budget of Ukraine for 2016»] (2016) vid 25 hrudnya 2015 roku № 928-VIII zi zminamy. Vidomosti Verkhovnoyi Rady (VVR). № 5. St. 54.
8. Martynova, N., S., (2016) Perspektyvy rozvytku sotsial'noho partnerstva na prykladi turystychnoho biznesu Ukrayiny [Prospects for the development of social partnership on the example of the tourism business of Ukraine]. Visnyk Kyivskoho instytutu biznesu ta tekhnolohiy. Vyp.1 (29). S. 53–57.
9. Molchanova, A., O., (2007) Sotsial'ne partnerstvo v diyal'nosti PTNZ [Social partnership in the activities of vocational schools]: konspekt lektsiy. ТОК, Kyiv, Ukraine.
10. Nychkalo, N., H., (2004) Naukovo-metodychne zabezpechennya sotsial'noho partnerstva [Scientific and methodological support of social partnership]. Profesiynotekhnichna osvita. № 2. S. 15–16.
11. Romanenko Є. О. Чаплай І. В. Сутність та особливості системи маркетингу послуг у механізмах державного управління / Є. О. Романенко, І. В. Чаплай // Актуальні проблеми економіки. 2016. -№ 12(186) 2016. С. 81–89.

Стаття надійшла до редакції 12.05.2020

Качан Яна Віталіївна

*кандидат наук з державного управління,
доцент кафедри публічного управління та адміністрування
Інститут підготовки кадрів державної служби зайнятості України*

Качан Яна Витальевна

*кандидат наук по государственному управлению,
доцент кафедры публичного управления и администрирования
Институт подготовки кадров государственной службы занятости Украины*

Kachan Yana

*PhD in Public Administration,
Assistant Professor of Public Management and Administration Department
Ukrainian State Employment Service Training Institute
ORCID: 0000-0002-4078-7747*

DOI: 10.25313/2617-572X-2020-6-6084

ПРИНЦИПИ АНДРАГОГІКИ В СИСТЕМІ ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ ПУБЛІЧНИХ СЛУЖБОВЦІВ: ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА

ПРИНЦИПЫ АНДРАГОГІКИ В СИСТЕМЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО РАЗВИТИЯ ПУБЛИЧНЫХ СЛУЖАЩИХ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

PRINCIPLES OF ANDRAGOGY IN THE SYSTEM OF PROFESSIONAL DEVELOPMENT OF PUBLIC OFFICIALS: THEORY AND PRACTICE

Анотація. В статті визначено андрагогічні принципи в системі професійного розвитку публічних службовців. Розкрито сутність поняття «андрагогіка». Встановлено, що саме поняття «андрагогіка» було введено з метою характеристики стадії дорослості в освітньому розвитку людини та на даний час вона виступає наднаціональною сферою, самостійною наукою, розділом педагогіки тощо. З'ясовано, що андрагогіка передбачає використання дієвих педагогічних технологій, які базуються на особливостях та специфічних засадах навчання публічних службовців. Це, в свою чергу, дозволяє організувати увесь навчальний процес відповідно з потребами публічних службовців, пов'язаних із обґрунтуванням запропонованим масивом інформаційних даних та його практичних застосуванням тощо. Наведено андрагогічні завдання, які повинні бути поставлені і вирішені на етапі професійної підготовки державних службовців. Розкрито такі головні андрагогічні принципи в системі підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації публічних службовців як принцип єдності трьох середовищ (навчальне, професійне, соціальне), принцип спільної діяльності, принцип професійної мотивації, принцип контекстності, принцип рефлексивності, принцип актуалізації результатів підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації публічних службовців, принцип постійної підтримки. Запропоновано долучити до числа вище наведених принципів ще такі як принцип самостійності, принцип відкритості системи професійного розвитку, принцип усвідомленості професійного розвитку, принцип врахування особистого досвіду публічного службовця та принцип особистісно-орієнтованого професійного розвитку. Визначено проблеми, які перешкоджають професійному розвитку публічних службовців на андрагогічних засадах на даний час в Україні. Встановлено, що вирішення вище наведених проблем, які перешкоджають професійному розвитку публічних службовців на андрагогічних засадах дасть змогу посилити ефективність організації процесів підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації публічних службовців та покращить якість наданих їм знань та практичних навичок.

Ключові слова: андрагогіка, принципи андрагогіки, андрагогічні завдання, публічні службовці, професійний розвиток, педагогіка, освітній процес.

Аннотация. В статье определены андрагогические принципы в системе профессионального развития публичных служащих. Раскрыта сущность понятия «андрагогика». Установлено, что само понятие «андрагогика» было введено с целью характеристики стадии взрослости в образовательном развитии человека и в настоящее время она выступает наднациональной сферой, самостоятельной наукой, разделом педагогики и тому подобное. Выяснено, что андрагогика предусматривает использование действенных педагогических технологий, основанных на особенностях и специфических принципах обучения публичных служащих. Это, в свою очередь, позволяет организовать весь учебный процесс в соответствии с потребностями публичных служащих, связанных с обоснованием предлагаемым массивом информационных данных и его практическое применение и тому подобное. Приведены андрагогические задачи, которые должны быть поставлены и решены на этапе профессиональной подготовки государственных служащих. Раскрыты такие главные андрагогические принципы в системе подготовки, переподготовки и повышения квалификации публичных служащих как принцип единства трех сред (учебное, профессиональное, социальное), принцип совместной деятельности, принцип профессиональной мотивации, принцип контекстности, принцип рефлексивности, принцип актуализации результатов подготовки, переподготовки и повышения квалификации публичных служащих, принцип постоянной поддержки. Предложено включить в число приведенных выше принципов еще такие как принцип самостоятельности, принцип открытости системы профессионального развития, принцип осознанности профессионального развития, принцип учета личного опыта публичного служащего и принцип личностно-ориентированного профессионального развития. Определены проблемы, которые препятствуют профессиональному развитию публичных служащих на андрагогической основе в настоящее время в Украине. Установлено, что решение выше указанных проблем, препятствующих профессиональному развитию публичных служащих на андрагогической основе позволит усилить эффективность организации процессов подготовки, переподготовки и повышения квалификации публичных служащих и улучшит качество предоставляемых им знаний и практических навыков.

Ключевые слова: андрагогика, принципы андрагогики, андрагогические задачи, публичные служащие, развитие, педагогика, образовательный процесс.

Summary. The article identifies andragogical principles in the system of professional development of public servants. The essence of the concept of «andragogy» is revealed. It is established that the very concept of «andragogy» was introduced in order to characterize the stage of adulthood in human educational development and currently it is a supranational sphere, independent science, section of pedagogy and more. It was found that andragogy involves the use of effective pedagogical technologies that are based on the features and specific principles of training of public servants. This, in turn, allows you to organize the entire educational process in accordance with the needs of public servants, related to the justification of the proposed array of information data and its practical application, and so on. Andragogical tasks that should be set and solved at the stage of professional training of civil servants are given. The following main andragogical principles in the system of training, retraining and advanced training of public servants as the principle of unity of three environments (educational, professional, social), the principle of joint activity, the principle of professional motivation, the principle of context, the principle of reflectivity, the principle of updating training, retraining and improvement qualifications of public servants, the principle of constant support. It is proposed to include among the above principles such as the principle of independence, the principle of openness of professional development, the principle of awareness of professional development, the principle of taking into account the personal experience of public servants and the principle of personality-oriented professional development. Problems that hinder the professional development of public servants on andragogical principles are currently identified in Ukraine. It is established that solving the above problems that hinder the professional development of public servants on an andragogical basis will increase the effectiveness of the process of training, retraining and advanced training of civil servants and improve the quality of knowledge and practical skills provided to them.

Key words: andragogy, principles of andragogy, andragogical tasks, public servants, professional development, pedagogy, educational process.

Постановка проблеми. На сьогоднішній день головна мета, яка стоїть перед процесами державотворення в Україні, полягає у розбудові демократичних засад та розвитку громадянського суспільства, що своєю чергою посилює потребу у високопрофесійних управлінцях. У цьому важливу роль відіграють публічні службовці, оскільки вони знають проблеми локального характеру та здатні їх вирішувати, чим виконують провідні функції держави. Однак, для того, щоб публічному службовцю набути лідерських управлінських позицій потрібно бути професіоналом, освіченим та патріотом своєї країни. Крім цього,

публічні службовці повинні володіти необхідними аналітичними та ораторськими вміннями, а також здійснювати свою діяльність відповідно до загально визначених етичних принципів. А це, в свою чергу, можна забезпечити за допомогою розвинутої системи професійного розвитку. Однак, зазвичай процес професійного розвитку публічних службовців ґрунтується на традиційних педагогічних принципах, що зменшує навчальну активність слухачів, а також обмежує їхній професійний розвиток. Зважаючи на вище зазначене, можна дійти висновку, що для вирішення даної проблеми потрібно використовувати

вати інноваційні підходи до процесу професійного розвитку публічних службовців, зокрема із застосуванням андрагогічних принципів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблематику використання андрагогічних принципів в системі професійного розвитку публічних службовців досліджували такі науковці як Т. В. Гаман [1], С. І. Змеєв [2], Л. Б. Лук'янова [3–4], Л. Михайлишин [5], Е. С. Молдован [1], Т. А. Соколова [6] та інші.

Мета статті — визначити андрагогічні принципи в системі професійного розвитку публічних службовців.

Виклад основного матеріалу. Нові підвалини підвищення кваліфікації управлінських кадрів закладає андрагогіка — наука про навчання дорослих. Сучасні науковці визначають декілька підходів до тлумачення поняття «андрагогіка». Згідно з С. Змеєвим, перший підхід базується на спростуванні всіх підстав вважати андрагогіку самостійною наукою. Прихильники другого підходу, зокрема американські науковці, трактують андрагогіку в прагматичному й практичному значенні, окреслюючи взаємодію дорослого учня та викладача в ході навчання. На основі третього підходу андрагогіку вважають незалежною науковою дисципліною. Прихильники четвертого підходу розглядають андрагогіку не просто окремо від педагогіки, а як складову інтегральної науки про навчання й освіту людини протягом усього життя [2].

Андрагогічні основи професійного розвитку закладаються в момент переходу особистості з системи онкольного навчання на наступний етап безперервної освіти. Відповідно до існуючої соціальної практики професійне становлення може здійснюватися під час проходження ступенів базової професійної підготовки (нарівні початкової, середньої, вищої освіти), в ході підвищення кваліфікації, самоосвіти. І залежно від обраної викладачами та освітньою установою стратегії і форм організації навчання цей перехід здійснюється різним ступенем інтенсивності або не відбувається взагалі [5].

Такі типові особливості дорослих, залучених до навчального процесу, мають узагальнений характер та притаманні практично усім слухачам, незалежно від сфери професійної діяльності, рівня професіоналізму, якості практичних вмінь та навичок, масштабу здобутого життєвого досвіду. Проте, коли мова йде про навчання чи підвищення кваліфікації конкретної професійної групи, то необхідно враховувати ще й специфіку їхньої професійної діяльності, професійний статус у суспільстві, можливу сферу впливу в межах службової компетенції тощо. Зокрема професійний розвиток публічних службовців потребує зміщення акцентів з передачі нормативного змісту навчання на розвиток індивідуальних професійних моделей, які включають особистісно-гуманістичну орієнтацію, системне бачення політичної реальності, знання технологій

зарубіжного та інноваційного досвіду, формування креативних якостей та рефлексивної культури [6].

Отже, андрагогіка передбачає використання дієвих педагогічних технологій, які базуються на особливостях та специфічних засадах навчання публічних службовців. Це, в свою чергу, дозволяє організувати увесь навчальний процес відповідно з потребами публічних службовців, пов'язаних із обґрунтуванням пропонованим масивом інформаційних даних та його практичних застосуванням тощо.

На етапі професійної підготовки державних службовців повинні бути поставлені і вирішені такі андрагогічні завдання, як:

- формування установки на суб'єктну позицію в процесі професійного становлення;
- допомога у самовизначенні майбутнього фахівця в професійному просторі (поле професійної активності);
- оволодіння логікою просування в професії;
- пред'явлення майбутньому фахівцю еталонних моделей професійної поведінки, діяльності, відносин службовців, орієнтирів для самооцінки і самовдосконалення;
- формування в процесі навчання досвіду партнерства, співробітництва;
- стимулювання процесів (само) виховання, орієнтованого на усвідомлене напрацювання і закріплення необхідних у професії особистісних якостей і характеристик;
- передача андрагогічних умінь і навичок, орієнтованих на самопізнання і роботу з собою;
- створення комплексних передумов до безперервної освіти [5].

Відтак, головними андрагогічними принципами в системі підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації публічних службовців є:

1. Принцип єдності трьох середовищ (навчальне, професійне, соціальне). Освіта для дорослих створюється як система, що об'єднує в освітній простір декілька різномірних середовищ існування дорослих, де здійснюється їхня освіта. Навчальне середовище — середовище, де безпосередньо відбувається навчання у вигляді роботи над навчальним матеріалом, курсів під керівництвом викладача. Професійне середовище — середовище, у якому навчання поєднано з професійною діяльністю і здійснюється у специфічних формах, пов'язаних з її аналізом і розвитком засобом навчальних матеріалів і освітніх технологій. Соціальне середовище — середовище, у якому навчання впливає на формування нових цінностей життя і діяльності засобами участі дорослих в організованих процесах комунікації [3, с. 33].

2. Принцип спільної діяльності передбачає активну співпрацю між публічними службовцями, між службовцями та викладачем. У практичній діяльності застосування даного принципу в процесі підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації публічних службовців найяскравіше виявляється

при застосуванні інтерактивних методів навчання. Так, наприклад, під час проведення занять з певних тем службовці мають можливість висловити власну точку зору, відстоювати її, обмінюватися думками з партнерами по навчанню. Крім того, вони контактують з викладачем (тренером) не лише з приводу безпосереднього предмету обговорення, але й щодо правильності поведінки та риторичних вмій у процесі заняття [1, с. 284].

3. Принцип професійної мотивації. Разом з процедурами навчання має бути передбачена і впроваджена система мотивації публічних службовців до навчання через: отримання можливості неперервного консультування; отримання можливості оновлення інформаційного забезпечення професійної діяльності; отримання можливості кар'єрного росту засобами участі у навчанні [3, с. 33].

4. Принцип контекстності з одного боку переслідує конкретні, життєво важливі цілі публічних службовців та орієнтований на виконання ними соціальних ролей або удосконалення особистості, а з іншого, враховує професійну, соціальну, побутову діяльність з опорою на просторові, часові, професійні чинники [4, с. 121]. Так, дотримання даного андрагогічного принципу в процесі підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації публічних службовців можливе тільки тоді, коли він організований на основі програми короткострокових семінарів. Такий підхід до організації підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації публічних службовців дає змогу сформулювати зміст навчання саме із врахуванням особливостей професійної діяльності слухачів та вимог сучасних економічних, політичних, управлінських тощо процесів [1, с. 284].

5. Принцип рефлексивності заснований на свідомому ставленні до навчання, що є вагомою складовою само мотивації дорослого учня. Організація процесу навчання має бути побудована на рефлексії дорослими результатів їх власної діяльності [4, с. 121].

6. Принцип актуалізації результатів підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації публічних службовців передбачає термінове застосування на практиці здобутих знань, умінь, навичок. Дотримання даного андрагогічного принципу в процесі підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації публічних службовців надає їм можливість отримати найважливішу інформацію та негайно закріпити й удосконалити отримані знання на практиці. Принцип актуалізації результатів навчання також є також базовим при роз'ясненні нових положень нормативно-правової бази [1, с. 284].

7. Принцип постійної підтримки. Під час навчання дорослих мають бути передбачені різні форми підтримки їхньої діяльності на етапах: початку навчання; власне навчання; після засвоєння навчального матеріалу. Форми підтримки можуть бути різними, наприклад, консультування, інформування, оновлення навчальних матеріалів [3, с. 33].

На нашу думку, до числа вище наведених принципів можна додати ще такі як:

1. Принцип самостійності передбачає, що публічні службовці повинні самостійно організувати свій професійний розвиток. Даний андрагогічний принцип покликаний мотивувати публічних службовців до подальшого навчання, зосередження на конкретній проблемі та визначенні напрямів її вирішення.

2. Принцип відкритості системи професійного розвитку передбачає, що публічні службовці можуть самостійно обирати мету, напрями, форми та методи, терміни та місце навчання з одночасним суміщенням його з роботою в органах публічної влади.

3. Принцип усвідомленості професійного розвитку полягає в тому, що його результативність пов'язані із ступенем засвоєння представленої інформації в процесі підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації публічних службовців. В той же час даний процес побудований згідно з конкретними освітніми потребами. Наприклад, застосування даного андрагогічного принципу можливе тільки при одночасному використанні інтерактивних навчальних методів, які вимагають активності усіх сторін навчального процесу — викладача та слухача.

4. Принцип врахування особистого досвіду публічного службовця передбачає, що професійний досвід і вміння службовця мають виступати головним осередком знань в процесі професійного розвитку. Враховуючи даний андрагогічний принцип можна використовувати проведення круглих столів, запрошувати кращих спеціалістів в певній галузі з метою обміну досвідом, а також виїзні заняття, в процесі яких публічні службовці можуть обмінюватися досвідом, показати власні професійні досягнення тощо. Досвід дотримання даного андрагогічного принципу має певні відмінності від теорії, оскільки теорія спрямована на творчу діяльність публічних службовців, в той час коли рефлексивно відтворюється здобутий досвід.

5. Принцип особистісно-орієнтованого професійного розвитку полягає у врахуванні особливостей публічних службовців, їх навичок та стилю професійного розвитку.

Варто зазначити, що на даний час в Україні існують певні проблеми, які перешкоджають професійному розвитку публічних службовців на андрагогічних засадах, див. рис. 1.

Вирішення вище наведених проблем, які перешкоджають професійному розвитку публічних службовців на андрагогічних засадах дасть змогу посилити ефективність організації процесів підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації публічних службовців та покращить якість наданих їм знань та практичних навичок.

Висновки. Отже, саме поняття «андрагогіка» було введено з метою характеристики стадії дорослості в освітньому розвитку людини. На даний час андрагогіка є доволі новою галуззю науки, розвиток

Рис. 1. Головні проблеми, які перешкоджають професійному розвитку публічних службовців на андрагогічних засадах

Джерело: розроблено автором

якої досі продовжується. Вона виступає наднаціональною сферою, самостійною наукою, розділом педагогіки тощо. Основною відмінністю принципів андрагогіки в системі професійного розвитку публічних службовців від педагогіки є те, що вони регламентують роботу організацій стосовно процесів професійного розвитку публічних службовців.

Головною передумовою використання вище наведених андрагогічних принципів є те, що вони повинні зважати не лише на вікові категорії публічних службовців, але й на їхні соціальні потреби. Все це дозволить адаптувати їх до суспільних змін, чим забезпечить особистісне та організаційне зростання публічних службовців.

Література

1. Гаман Т. В. Принципи андрагогіки в підвищенні кваліфікації управлінських кадрів регіону: теорія та практика / Т. В. Гаман, Е. С. Молдован // Університетські наукові записки. 2010. № 3 (35). С. 281–287.
2. Змеєв С. И. Наука XXI века: андрагогика / С. И. Змеєв // Высшее образование в России. 1998. № 2. С. 76–79.
3. Лук'янова Л. Б. Акмеологічний ресурс андрагогічної моделі навчання / Л. Б. Лук'янова // Проблеми освіти. 2015. Вип. 84. С. 31–36.
4. Лук'янова Л. Б. Основоположні принципи андрагогічної моделі навчання / Л. Б. Лук'янова // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми. 2010. Вип. 23. С. 119–124.
5. Михайлишин Л. Андрагогічні основи професійного розвитку державних службовців. Демократичне врядування. 2013. Випуск 11. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeVr_2013_11_24
6. Соколова Т. А. Вплив навчання на зростання кар'єрного потенціалу державних службовців в Україні. URL: <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/apdu/2009-2/doc/2/15.pdf>.

References

1. Haman, T.V., & Moldovan, E.S. (2010). Pryntsypy andrahohiky v pidvyschenni kvalifikatsii upravlyns'kykh kadriv rehionu: teoriia ta praktyka [Principles of andragogy in professional development of managers in the region: theory and practice] // Universytets'ki naukovi zapysky, 3 (35), 281–287 [in Ukrainian].
2. Zmeev, S.I. (1998). Nauka XXI veka: andragogika [21st Century Science: Andragogy] // Vyssee obrazovanie v Rossii, 2, 76–79 [in Russian].
3. Luk'ianova, L.B. (2015). Akmeolohichnyj resurs andrahohichnoi modeli navchannia [Acmeological resource of andragogical model of education]. Problemy osvity, 84, 31–36 [in Ukrainian].
4. Luk'ianova, L.B. (2010). Osnovopolozhni pryntsypy andrahohichnoi modeli navchannia [Fundamental principles of the andragogical model of learning] // Suchasni informatsijni tekhnolohii ta innovatsijni metodyky navchannia u pidhotovtsi fakhivtsiv: metodolohiia, teoriia, dosvid, problemy, 23, 119–124.
5. Mykhajlyshyn, L. (2013). Andrahohichni osnovy profesijnoho rozvytku derzhavnykh sluzhbovtsiv [Andragogical bases of professional development of civil servants] // Demokratychne vriaduvannia, 11. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeVr_2013_11_24 [in Ukrainian].
6. Sokolova, T.A. (2009). Vplyv navchannia na zrostantnia kar'iernoho potentsialu derzhavnykh sluzhbovtsiv v Ukraini [The impact of training on the growth of career potential of civil servants in Ukraine]. URL: <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/apdu/2009-2/doc/2/15.pdf> [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 03.06.2020

УДК 351.9:327-341

ФІЛОСОФІЯ, МЕТОДОЛОГІЯ, ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ
ОСНОВ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Бондаренко Олександр Геннадійович

*доктор наук з державного управління, доцент,
професор кафедри бойового та логістичного забезпечення
оперативно-тактичного факультету
Національна академія Національної гвардії України*

Бондаренко Александр Геннадиевич

*доктор наук по государственному управлению, доцент,
професор кафедры боевого и логистического обеспечения
оперативно-тактического факультета
Национальная академия национальной гвардии Украины*

Bondarenko Oleksandr

*Dr, Associate Professor,
Professor of Combat and Logistic Support Department
Operational and Tactical Faculty
National Academy of the National Guard of Ukraine*

Бондаренко Яна Олександрівна

*студентка факультету консалтингу та міжнародного бізнесу
Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця*

Бондаренко Яна Александровна

*студентка факультета консалтинга и международного бизнеса
Харьковского национального экономического университета имени Семена Кузнеця*

Bondarenko Yana

*Student of the Faculty of Consulting and International Business
Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics*

DOI: 10.25313/2617-572X-2020-6-6119

**ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ
У СФЕРІ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН ЩОДО
ВРЕГУЛЮВАННЯ КОНФЛІКТІВ**

**ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ГОСУДАРСТВЕННОГО
УПРАВЛЕНИЯ В СФЕРЕ МЕЖДУНАРОДНЫХ ОТНОШЕНИЙ
ПО УРЕГУЛИРОВАНИЮ КОНФЛИКТОВ**

**THE THEORETICAL BASIS OF THE PUBLIC ADMINISTRATION
IN THE SPHERE OF THE INTERNATIONAL RELATIONS
OF THE CONFLICT SOLUTION**

Анотація. Незалежне існування нації, її розвиток та чільне місце на світовій арені, так чи інакше, залежать від того, якою мірою буде гарантована національна безпека держави, а також від її державної політики у сфері міжнародних відносин. Функціонування сучасного міжнародного товариства вбачається неможливим без протиставлення позицій і поглядів, притаманних різним суб'єктам міжнародних відносин. Формування нової системи міжнародних відносин в умовах глобалізації характерне тим, що поглиблює старі і створює нові проблеми та загрози у сфері міжнародної безпеки. Аналіз конфліктів свідчить про збільшення кількості міжнародних збройних конфліктів, які, за умови взаємозалежності держав і регіонів, є здатними до перетворення у великомасштабні війни. Цей факт є безперечним свідченням того, що

варто ґрунтовно розглянути й вивчати особливості абсолютно всіх сучасних форм збройних конфліктів – як невеликих сутичок, так і масштабних конфліктів, а також досліджувати проблеми державного управління у сфері міжнародних відносин щодо врегулювання таких конфліктів. Сучасні воєнні конфлікти стають ключовим фактором системної кризи міжнародної системи безпеки. В той же час в експертному середовищі спостерігається відсутність єдності у розумінні особливостей і складових міжнародних конфліктів сьогодення. Сутність поняття суттєво трансформувалася за останні роки, а тому класичні сценарії їх подолання не досягають мети ефективного розв'язання. У статті наводиться аналіз теоретичних основ державного управління у сфері міжнародних відносин щодо врегулювання конфліктів, а саме досліджується поняття «міжнародний конфлікт», надається класифікація та типологія міжнародних конфліктів.

Ключові слова: державне управління, міжнародні відносини, міжнародні конфлікти.

Аннотация. Независимое существование нации, ее развитие и, главное, место на мировой арене, так или иначе, зависят от того, насколько будет гарантирована национальная безопасность государства, а, также, от ее государственной политики в сфере международных отношений. Функционирование современного международного общества усматривается невозможным без противопоставления позиций и взглядов, присущих различным субъектам международных отношений. Формирование новой системы международных отношений в условиях глобализации характерно тем, что углубляет старые и создает новые проблемы и угрозы в сфере международной безопасности. Современные военные конфликты становятся ключевым фактором системного кризиса международной системы безопасности. Анализ конфликтов свидетельствует об увеличении количества международных вооруженных конфликтов, которые, при условии взаимозависимости государств и регионов, способны перерасти в крупномасштабные войны. Этот факт является бесспорным свидетельством того, что стоит основательно рассматривать и изучать особенности абсолютно всех современных форм вооруженных конфликтов – как небольших столкновений, так и масштабных конфликтов, а также исследовать проблемы государственного управления в сфере международных отношений по урегулированию таких конфликтов. В то же время в экспертной среде наблюдается отсутствие единства в понимании особенностей и составляющих международных конфликтов современности. Сущность понятия существенно трансформировалась за последние годы, а поэтому классические сценарии их преодоления не достигают цели и эффективного решения. В статье приводится анализ теоретических основ государственного управления в сфере международных отношений по урегулированию конфликтов, а именно исследуется понятие «международный конфликт», предлагается классификация и типология международных конфликтов.

Ключевые слова: государственное управление, международные отношения, международные конфликты.

Summary. The independent existence of a nation, its development and a prominent place on the global arena, anyway, depend on the fact, how the national security of the state can be guaranteed, and also on its state policy in the sphere of the international relations. The functioning of a modern international community is considered to be impossible without the opposition of views, which are inherent in various actors of the international relations. The formation of a new system of international relations in the context of globalization is characterized by the fact that it deepens the old and also creates the new problems and threats in the sphere of international security. The modern military conflicts are now becoming a key factor of the system crisis of the international security system. The analysis of conflicts shows an increase in the number of international armed conflicts, which, given the interdependence of states and regions, are capable of turning into large-scale wars. This fact is indisputable evidence that it is necessary to thoroughly consider and study the features of all modern forms of armed conflict – both small skirmishes and large-scale conflicts, as well as to study the problems of public administration in international relations to resolve such conflicts. However, there is a lack of unity in the expert community in the way of understanding the features and components of today's international conflicts. The essence of the concept has significantly changed in recent years, therefore, the classic scenarios of overcoming international conflicts are not effective. The article provides an analysis of the theoretical basis of the public administration in the sphere of international relations of the conflict solutions, namely, explores the concept of the «international conflict», provides a classification and typology of the international conflicts.

Key words: public administration, international relations, international conflicts.

Постановка проблеми. Забезпечення стабільності та розвитку національної безпеки не лише конкретної країни, але і всіх країн світу завжди було одним із головних пріоритетів державного управління. Особливо, це стосується створення та впровадження належної системи безпеки відповідно до міжнародних стандартів та правил. Тому, незалежно існування держави, її розвиток та чільне місце на світовій арені, так чи інакше, залежать від того, якою мірою буде гарантована національна безпека

держави, а також від її державної політики у сфері міжнародних відносин. ХХІ ст. — ера глобалізації, де трансформацій зазнають найрізноманітніші сфери людського життя. Так, виключенням не стала й міжнародна політика, що є надзвичайно важливою сферою політичного життя суспільства. Функціонування сучасного міжнародного товариства вбачається неможливим без протиставлення позицій і поглядів, притаманних різним суб'єктам міжнародних відносин. Формування нової системи міжнародних

відносин в умовах глобалізації характерне тим, що поглиблює старі і створює нові проблеми та загрози у сфері міжнародної безпеки. І, якщо в минулому у міждержавних конфліктах головну роль відіграла воєнна складова держав, то в умовах глобалізації відбувається тенденція до розширення сфер впливу вже невоєнними засобами.

За підрахункам певних інститутів, які вивчають питання воєнної історії, після закінчення Другої світової війни було зафіксовано лише 26 днів абсолютного миру [1]. Аналіз конфліктів за цей час свідчить про збільшення кількості міжнародних збройних конфліктів, які, за умови взаємозалежності держав і регіонів, є здатними до перетворення у великомасштабні війни. Цей факт є безперечним свідченням того, що варто ґрунтовно розглядати й вивчати особливості абсолютно всіх сучасних форм збройних конфліктів — як невеликих сутичок, так і масштабних конфліктів, а також досліджувати проблеми державного управління у сфері міжнародних відносин щодо врегулювання таких конфліктів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню як локальних війн, так і воєнних конфліктів на глобальному рівні присвячено чимало наукових праць вітчизняних і зарубіжних авторів. Зокрема, проблеми міжнародних конфліктів вивчали такі науковці: С. Бодрук, А. Голобуцький, В. Золотарьов, М. Капітоненко, А. Клименко, В. Косевцов, С. Кульчицький, О. Маначинський, В. Мандрагеля, В. Насиновський, Г. Перепелиця, Дж. Розенау, О. Семків, Є. Степанова, В. Смолянук, У. Фулбрайт, П. Циганков та інші.

Проте маємо зазначити, що застосування абстрактних методологічних розробок не може надати суттєвого результату, адже вони не дозволяють повністю виявити особливості сучасних міжнародних конфліктів, які, насамперед, позначаються в усіх сферах суспільного життя. Сучасні воєнні конфлікти сьогодні стають ключовим фактором системної кризи міжнародної системи безпеки. В той же час в експертному середовищі спостерігається відсутність єдності у розумінні особливостей і складових міжнародних конфліктів сьогодення. Сутність поняття суттєво трансформувалася за останні роки, а тому класичні сценарії їх подолання не досягають мети ефективного розв'язання.

Крім того, окремі експерти навіть не визнають того факту, що сучасним міжнародним конфліктам притаманна власна специфіка. Такий аспект є досить важливим, адже наукове визначення міжнародного конфлікту ХХІ ст. суттєво впливає не тільки на вибір напрямків державного управління щодо їх запобігання і подолання, а й на всю систему оборонного і стратегічного планування. Отже, актуальність обраної теми зумовлена саме відсутністю ґрунтовних розробок дослідження, прогнозування і державного врегулювання сучасних міжнародних збройно-політичних конфліктів

Мета статті полягає у аналізі теоретичних основ державного управління у сфері міжнародних відносин щодо врегулювання конфліктів.

Виклад основного матеріалу. Одним з центральних понять нашого дослідження є поняття «міжнародні відносини», яке було введено в науковий обіг ще у ХVІІІ ст. Зазначений термін окреслював стосунки між монархами та громадянами різних держав. Проте наразі таке визначення не можна вважати актуальним, оскільки наукові уявлення про сутність міжнародних відносин постійно розширюються і включають у себе все більше сфер суспільної діяльності. Загалом ми можемо казати, що міжнародні відносини охоплюють весь географічний простір, адже їхні учасники розташовані практично всюди.

Так, Н. Спайкмен вживав поняття «міждержавні відносини» як «відносини між особами, що представляють різні держави» [2, с. 23], з чого випливає, що важливою ознакою міжнародних відносин є той факт, що їхні учасники є політично належними до різних окремих держав світу. Схожа ідея притаманна також Ю. Кукулці, який стверджує, що саме держави «матеріалізують можливість вважати... відносини міжнародними» [2, с. 23]. Тобто, на його думку, держави визначаються не лише політичними структурами влади, але характеризуються як складні суспільні системи. Іншим дослідником М. Мерлем було припущено, що міжнародні відносини є «сукупністю угод і потоків, що перетинають кордони або мають тенденцію до їх перетину» [2, с. 23]. І, на нашу думку, таке зауваження можна вважати досить влучним, оскільки держави дійсно взаємодіють між собою через кордони, користуючись доступними їм шляхами сполучення, а також каналами передачі інформації.

Аналіз сучасних публікацій, що присвячені дослідженням проблеми сучасної теорії конфлікту, дає нам змогу виокремити кілька підстав для класифікації її варіантів. Так, нами виявлено, що найчастіше пропонується класифікувати їх саме на підставі визначення видів соціальних зіткнень, які виступають центральними акторами зазначених теоретичних побудов. Виходячи із цього, нами пропонується розглядати такі групи понять: міжнародний конфлікт, політичний конфлікт, конфлікт в організації, загальна теорія конфлікту.

Найважливішою проблемою сучасної міжнародної конфліктології, незважаючи на істотну суспільну значущість всебічного дослідження питання міжнародних конфліктів, проблема дефініювання поняття «міжнародний конфлікт» не є цілком розв'язаною. Незважаючи на той факт, що кількість опублікованих наукових праць з цієї проблеми невпинно зростає, все ж таки єдиного і цілісного уявлення щодо конфліктів, а також їх найважливіших особливостей, досі не сформовано. Так, за поширеного розуміння того, що міжнародним конфліктом завжди виявляється зіткнення протилежних сторін, тобто,

учасників міжнародних відносин, зміст наявних розбіжностей переважно зводиться до проблеми саме розмежування понять конфлікту і конфронтації. Таким чином, йдеться про те, що доцільно вважати конфліктом протиставлення сторін і його наслідки чи безпосереднє зіткнення.

Так, на думку ученого К. Боулдінга, конфлікт — це «ситуація суперництва, в якій сторони визнають несумісність можливих позицій, і кожна сторона намагається посісти положення, несумісне з тим, яке намагається зайняти інша» [3]. Звідси випливає, що конфлікт визначається ним як явище, що відбувається в періоді між виникненням суперечності у стосунках сторін та остаточним розв'язанням проблеми.

У своїй праці «Суперечливі теорії міжнародних відносин» Дж. Догерті і Р. Пфальцграф, наприклад, стверджують, що «термін «конфлікт», зазвичай, стосується ситуації, коли якась визначена група людей (плем'я, етнічна чи будь-яка лінгвістична група) перебувають у свідомій опозиції до однієї чи більше груп людей, оскільки ці групи переслідують несумісні цілі (справжні чи уявні)» [4]. А К. Райт, водночас, вважав, що конфлікт саме у міжнародних відносинах вбачається проявом раніше прихованої ворожості сторін. Так, на його думку, варто розрізняти ситуації конфлікту і конкуренції (суперництва), оскільки конфлікт, за його словами, — це «протистояння соціальних одиниць, спрямованих одна проти одної, на відміну від конкуренції як протистояння соціальних одиниць, що незалежно одна від одної докладають зусиль до того, досягнення чого неоднаковою мірою задовольнить усіх. Конфлікт, таким чином, характеризується взаємним втручанням сторін, а їхня конкуренція — паралельною спрямованістю» [5]. Цікавою є думка американського соціолога Л. Козера, за твердженням якого, конфлікт — це «зіткнення між колективними акторами з приводу цінностей, статусу, влади, у деяких випадках ресурсів, у якому цілі кожної сторони полягають у тому, щоб послабити або знищити суперників» [6].

Маємо також зазначити, що Л. Герасін у своїй статті визначив два, на його думку, найважливіші розуміння конфлікту: «...зіткнення протилежних чи несумісних інтересів, дій, поглядів і цілей окремих осіб, соціальних груп або спільнот, політичних партій чи організацій, держав або їх спілок, різних соціальних (політичних чи економічних) систем (соціально-політична інтерпретація)»; «...найбільш гострий спосіб розв'язання значних суперечностей, що виникають у процесі взаємодії, який полягає у протидії між суб'єктами конфлікту...» [7].

Численні теорії та концепції політичних конфліктів не змогли стати підґрунтям формулювання загального універсального визначення поняття «політичний конфлікт». Так, наприклад, політологічний енциклопедичний словник надає значення політичного конфлікту як «зіткнення, протистояння різних соціально-політичних сил, суб'єктів політики

в їхньому прагненні реалізувати свої інтереси й цілі, пов'язані насамперед з боротьбою за здобуття влади, її перерозподіл, зміну свого політичного статусу, а також з політичними перспективами розвитку суспільства» [8]. Обґрунтованим є те, що політичний конфлікт вважається різновидом соціального конфлікту. Проте у сучасних умовах це поняття, на нашу думку, вже набуває глобального значення, адже торкається життя усіх груп інтересів та верств населення, а його наслідки зазвичай стають рушійною силою для цивілізаційних змін. Так, можна вважати, що суспільний або політичний конфлікт — це, перш за все, певний етап вирішення цивілізаційних або інших соціальних суперечностей у системі суспільних або політичних відносин. Тобто, політичний конфлікт, насамперед, є способом саморегуляції, а також стабілізації суспільства, засобом формування групових інтересів та цінностей.

У міжнародних відносинах дефініція терміну «конфлікт» є традиційно пов'язаною з урегулюванням війн, різноманітних спорів, зіткнень, а також інших розбіжностей між державами. Проте поняття міжнародного конфлікту наразі може одночасно набувати різних значень, найбільш поширені з яких: міжнародний спор; міжнародний збройний конфлікт; кризова ситуація, основою якої виступають протиріччя між учасниками міжнародних відносин тощо. Але необхідно виокремити предмет розгляду саме міжнародних конфліктів, зазначаючи, що вони є окремим випадком конфлікту взагалі. В такому разі, необхідно зазначити, що конфлікти (як особисті, так і групові) всередині суспільства можуть опосередковано впливати і на характер, і на тип міжнародних конфліктів. Дійсно, саме в міжнародно-політичних конфліктах, що виникають, перш за все, між державами та міждержавними організаціями, можна виявити прояви найбільш загальних закономірностей виникнення конфліктів, які можуть прямо впливати на хід світового розвитку в цілому.

На нашу думку, найбільш влучне трактування поняття міжнародного конфлікту надає Д. Шеренговський. Він визначає його як тривалий стан активної чи пасивної боротьби двох чи декількох учасників міжнародних відносин стосовно реалізації своїх інтересів, які є несумісними з інтересами протилежної сторони [9, с. 102]. Хоча міжнародні конфлікти багато в чому пов'язані з політичними аспектами, учений наголошує на тому, що досить важливим є розрізняти поняття політичного конфлікту та міжнародного. Так, він вважає, що міжнародний конфлікт може вважатися таким, якщо: по-перше, відбувається за участі суб'єктів міжнародних відносин, а по-друге — має наслідки для існуючого стану міжнародних відносин [9, с. 101].

Більш повну характеристику специфіки міжнародних конфліктів надає М. Черкес, який відзначає такі важливі ознаки даного поняття [10, с. 330]:
1) суб'єктами виступають держави чи коаліції;

- 2) в основі лежить зіткнення національно-державних інтересів конфліктуючих сторін;
- 3) є продовженням політики держав-учасниць;
- 4) локально і глобально впливають на міжнародні відносини;
- 5) може нести небезпеку масової загибелі людей в країнах-учасницях і в усьому світі.

Різноманітних класифікацій типології міжнародних конфліктів існує досить багато, а їх вивченням займалось безліч зарубіжних і вітчизняних авторів. Варто зазначити, що жоден з відомих нам міжнародних конфліктів у світовій історії ще не був точною копією іншого. Кожен конфлікт має власні особливості як щодо причини його виникнення, а також таких аспектів як засобів та складу конфліктуючих сторін, так і за таким фактом як специфіка перебігу подій. Власне саме тому важливим є розуміти, що будь-які типологізаційні схеми, є, насправді, штучно створеними та доволі узагальненими моделями реальних ситуацій. Саме тому не може існувати єдино вірної класифікації та типологізації міжнародного конфлікту як такого і думки вчених в цьому плані є достатньо різними.

При цьому, справедливості вищезазначеного твердження, не заперечує необхідність типологізації, що має важливе значення для наукового дослідження обраної проблематики. Так, порівняльна характеристика міжнародних конфліктів, їхніх причин, особливостей та рушійних сил дає нам змогу вивчати їх точно та науково аргументовано, фіксувати спільні й відмінні риси.

Статут ООН виділяє дві категорії міжнародних конфліктів: такі, що загрожують міжнародному миру та безпеці; такі, що не мають ознак загрози [11]. Варто зазначити, що, хоча на практиці ООН так і не сформулювала загальних критеріїв для цієї класифікації міжнародних конфліктів, надання конфлікту категорії такого, що загрожує міжнародному миру та безпеці, одразу підвищує увагу світової громадськості, активізує виконання процедури вирішення конфлікту органами ООН.

Й. Гальтунг пропонує таку типологізацію — теорію симетричності, де учений виділяє конфліктні відносини між рівнозначними елементами автономних систем (симетричні — горизонтальні) та відносини між нерівнозначними елементами міжнародних систем (відносини асиметричності — вертикальні) [12].

Цікаву класифікацію надає науковець А. Раппорт, який бере за основу такий критерій як відкритість конфлікту. Так, він визначає існування таких видів конфліктів: дійсних (тих, які реально відбуваються у соціально-політичному житті суспільства, прихованих (або латентних, тобто, тих, які є не помітними), фальшивих (тих, які не мають об'єктивної основи), випадкових (тих, які виникли з другорядних, перехідних обставин) та заміщальних (тих, які лише відображають прояв прихованих конфліктів, які відкрито не виходять на політичну арену) [13, с. 166–169].

Б. В. Бернадський виділяє три групи міжнародних відносин за причинами напруженості: політичні, соціокультурні та психологічні [14]. Так, за його думкою, перша група характеризується тенденцією до інтенсифікації війни, а також підтримки політики балансу сил у рамках системи незалежних держав. В групі конфліктів за соціокультурними причинами, які автор, до речі, вважає набагато глибшими за політичні, характерними є особисті схильності держав до таких аспектів як: агресивність чи слухняність, лояльність чи незалежність, кооперування чи конкуренція тощо. Крім того, він зазначає, що до явищ культури також належить деякою мірою поведінка групи, що виявляється у таких характеристиках як: войовничість чи миролюбність, тоталітарність чи лібералізм, схильність до примирення чи до загострення протиріч. Групу міжнародних конфліктів за психологічними причинами напруженості він пояснює конфліктністю індивідуальної свідомості людини, відповідно до чого всі громадяни несвідомо переносять власну ворожнечу на зовнішнього ворога.

При аналізі статті Є. Л. Стрельцова ми звернули уваги на те, що він вказує на такі різновиди міжнародних конфліктів: дипломатичні суперечки, територіальні домагання, економічні протиріччя та збройні конфлікти. Крім того, він надає інформацію про те, що при більш детальній класифікації можливо виділити ще класифікацію міжнародних конфліктів, серед яких: класичні (до них відносять різні види війн), територіальні (в них виділяють дії з виділення або приєднання територій) та нетериторіальні конфлікти (сюди відносяться етнічні, націоналістичні, релігійні конфлікти тощо) [15].

С. Я. Бескоровайний у своїх дослідженнях використовує класифікацію міжнародних конфліктів за кількістю учасників конфлікту. Так, на його думку, міжнародні конфлікти можуть бути наступних видів: локальні (коли у воєнних діях беруть участь дві держави), регіональні (коли воюють між собою декілька держав) та великомасштабні (або світові). Науковець наголошує, що у локальних конфліктах сторони діють в межах протиборчих держав і переслідують обмежені військово-політичні цілі; регіональні конфлікти можуть стати результатом ескалації локального збройного конфлікту й вестися за участю декількох держав одного регіону із застосуванням як звичайних, так і ядерних засобів поразки; великомасштабні конфлікти можуть стати результатом ескалації збройних регіональних конфліктів, залучення в них значної кількості держав різних регіонів миру і може характеризуватися досить високою ймовірністю переростання в ядерну, а також можливими катастрофічними наслідками для цивілізації й існування людства [16, с. 124].

Ще одну варіацію класифікації міжнародних конфліктів надає Г. Ф. Костенко. Науковець вважає, що воєнні конфлікти необхідно класифікувати за

характером політичної мети, і виділяє за цією типологією три види: війна за домінування (політичною метою є встановлення домінування держави на глобальному, регіональному або локальному рівні), війна за території (політичною метою цього виду є захоплення додаткових або визволення окупованих

територій) та змішаний тип (політичною метою тут є і захоплення територій, і розширення сфер домінування) [17, с. 49–50].

Найбільш розгорнутою, докладною та вичерпною ми вважаємо типологію міжнародних конфліктів за Т. Кальченко (рис. 1) [18].

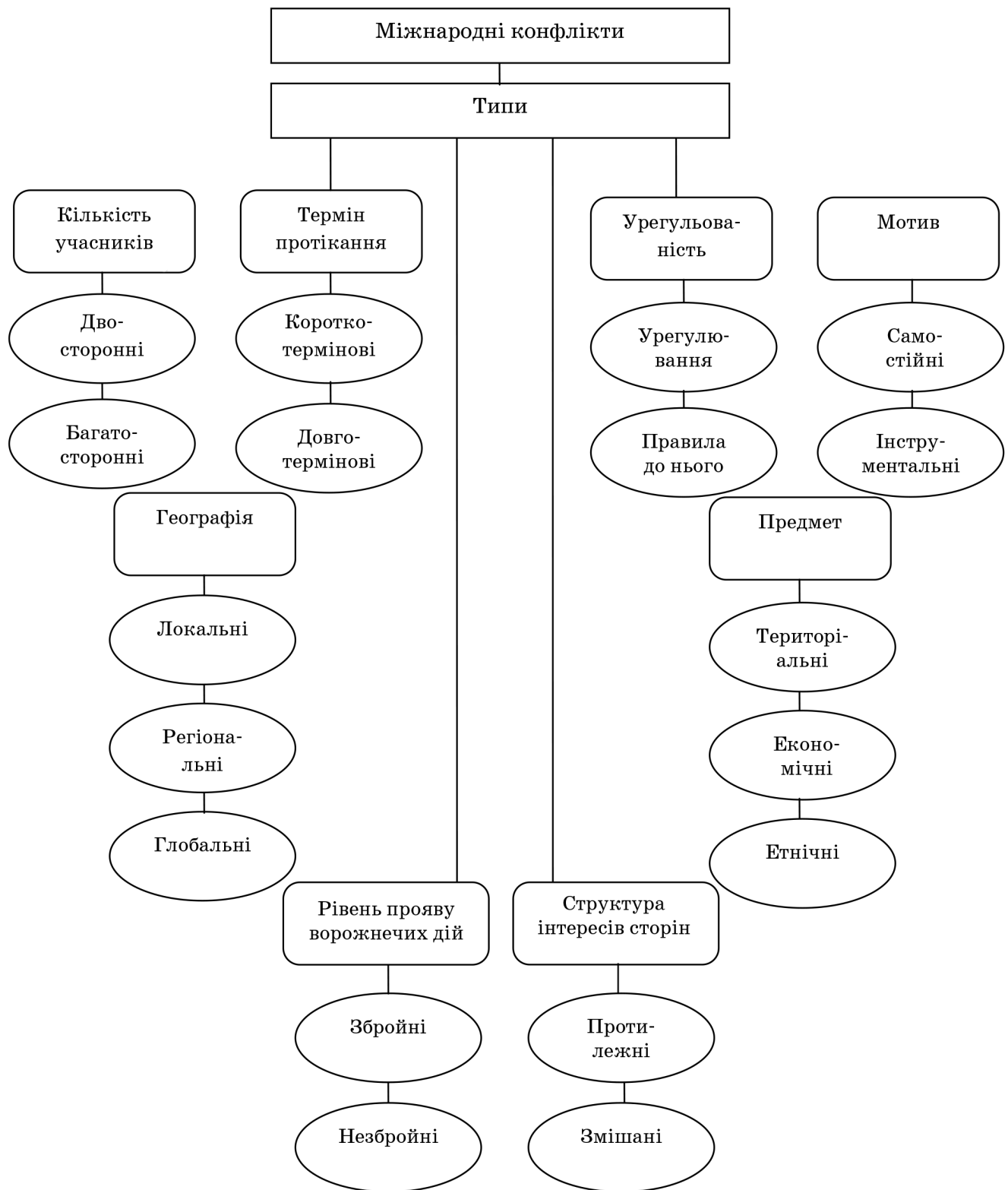

Рис. 1. Типологія міжнародних конфліктів за Т. Кальченко

Висновки. Таким чином, нами було досліджено теоретичні основи державного управління у сфері міжнародних відносин щодо врегулювання конфліктів, визначено специфіку терміну «міжнародний конфлікт», а також його формулювання у працях учених, на основі чого надано власне визначення. Так, **міжнародний конфлікт** — це тривалий стан активної чи пасивної боротьби двох чи декількох учасників міжнародних відносин стосовно реалізації своїх інтересів, які є несумісними з інтересами про-

тилежної сторони. Крім того, важливим аспектом у дослідженні теоретичного підґрунтя поняття міжнародного конфлікту для нас стало вивчення його типологій за різними критеріями. До розгляду було взято класифікації за наступними показниками: ступенем небезпечності; соціальними одиницями, що їх спричиняють; відкритістю; симетричністю; причинами напруженості; кількістю учасників; характером політичної мети тощо.

Література

1. Сорокін Д. С. Особливості конфліктів на початку XXI ст. Можливості їх врегулювання. 2009. URL: <https://xreferat.com/59/2343-1-osoblivost-konfl-kt-v-na-pochatku-hh-st-mozhlivost-h-vregulyuvannya.html> (дата звернення: 01.03.2020).
2. Гнасевич Н. В. Опорний конспект лекцій з навчальної дисципліни // Теорія міжнародних відносин. Тернопіль. 2018. URL: <http://dspace.tneu.edu.ua/jspui/bitstream/316497/32234/1.pdf> (дата звернення: 17.03.2020)
3. Boulding K. Conflict and Defence. A General Theory. New York. 1962. С. 61. URL: <https://ru.citatty.net/avtory/kennet-boulding/> (дата звернення: 16.03.2020)
4. Dougherty J., Pfaltzgraff R. Contending Theories of International Relations. New York. 1981. Р. 182. URL: <https://pdfs.semanticscholar.org/eb9c/c67621419d6ce0ffc87e78aed24f62707c55.pdf> (дата звернення: 16.03.2020).
5. Wright Q. The Study of International Relations. New York. 1955. Р. 251. URL: http://www.oss.net/dynamaster/file_archive/040320/0448488cd50f54e12e6306b9c44dbd83/OSS1996-02-31.pdf (дата звернення: 16.03.2020)
6. Боднар В. Теорія позитивно-функціонального конфлікту Л. Козера. Ужгород. 2010. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/8026/1.pdf> (дата звернення: 17.03.2020)
7. Герасін Л. М., Панов М. І. Конфліктологія. 2002. С. 11. URL: http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/1667/1/NMP_0092.pdf (дата звернення: 17.03.2020).
8. Горбатенко В. П. Політологічний енциклопедичний словник. Київ. 2004. 736 с.
9. Шеренговський Д. В. Поняття та сутність міжнародного конфлікту в науці про міжнародні відносини // Актуальні проблеми політики: збірник наукових праць. Вип. 43. 2011. С. 98–108. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/1527/Sherengov.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (дата звернення: 16.03.2020)
10. Черкес М. Е. Международное право: Учебное пособие. Одесса. 2006. 384 с.
11. Статут Міжнародного Суду. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_010 (дата звернення: 18.03.2020).
12. Мальський М. З., Мацяк М. М. Типи міжнародних конфліктів // Теорія міжнародних відносин: підручник. 2007. URL: <https://textbooks.studio/mejdunarodnie-otnosheniya-uchebnik/teoriya-mijnarodnih-vidnosin.html> (дата звернення: 17.03.2020).
13. Rapoport A. Konflikt in der vom Menschen gemachten Umwelt. Darmstadt. 1974. URL: <https://books.google.com.ua/books?id=UMDEon8SutwC&pg=PA334&lpg=PA334&dq=Rapoport+A.+Konflikte+in+der+vom+Menschen+gemachten+Umwelt&source> (дата звернення: 18.03.2020).
14. Бернадський Б. В. Міжнародні конфлікти. Київ. 2012. URL: http://maup.com.ua/assets/files/lib/book/mignar_konfl.pdf (дата звернення: 18.03.2020)
15. Стрельцов Є. Л. До питання про сутність та види міжнародних конфліктів. 2014. URL: http://law.nau.edu.ua/images/Наука/Науковий_журнал/2014/statji_n4-33_2014/28.PDF (дата звернення: 18.03.2020).
16. Бескоровайний С. Я. Види збройних конфліктів та їх правове регулювання. 2014. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/jnn_2014_3_14 (дата звернення: 18.03.2020).
17. Костенко Г. Ф. Типи, види воєнних конфліктів та їх класифікація. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Nvdau_1999_2_10.pdf (дата звернення: 18.03.2020).
18. Кальченко Т. В. Глобальні проблеми розвитку // Економічна інтеграція і глобальні проблеми сучасності. 2005. URL: <https://library.if.ua/book/121/8048.html> (дата звернення: 18.03.2020).

References

1. Sorokin, D.S. (2009), Features of the conflicts at the beginning of the XXI century. Ways of their solution. Available at: <https://xreferat.com/59/2343-1-osoblivost-konfl-kt-v-na-pochatku-hh-st-mozhlivost-h-vregulyuvannya.html> (Accessed 01 March 2020).
2. Gnasevych, N.V. (2018), Reference syllabus of lectures on the subject // Teori'ya mi'zhnarodnikh vi'dnosin. Ternopil. Available at: <http://dspace.tneu.edu.ua/jspui/bitstream/316497/32234/1.pdf> (Accessed 17 March 2020)

3. Boulding, K. (1962), Conflict and Defence. A General Theory. New York. S. 61. Available at: <https://ru.citaty.net/avtory/kennet-boulding/> (Accessed 16 March 2020).
4. Dougherty, J. and Pfaltzgraff, R. (1981), Contending Theories of International Relations. New York. P. 182. Available at: <https://pdfs.semanticscholar.org/eb9c/c67621419d6ce0ffc87e78aed24f62707c55.pdf> (Accessed 16 March 2020).
5. Wright, Q. (1955), The Study of International Relations. New York. P. 251. Available at: http://www.oss.net/dynamaster/file_archive/040320/0448488cd50f54e12e6306b9c44dbd83/OSS1996-02-31.pdf (Accessed 16 March 2020).
6. Bodnar, V. (2010), The L. Kozer's theory of positive-functional conflict. Uzhhorod. Available at: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/8026/1.pdf> (Accessed 17 March 2020)
7. Gerasin, L.M. and Panov, M.I. (2002), Conflictology. P. 11. Available at: http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/1667/1/NMP_0092.pdf (Accessed 17 March 2020).
8. Gorbatenko, V.P. (2004), Political science encyclopedic dictionary. Kiev. 736 p.
9. Sherengovsky, D.V. (2011), The concept and essence of international conflict in the science of international relations // Aktual'ni' problemi poli'tiki: zbi'rnik naukovikh pracz'. Vol. 43. P. 98–108. Available at: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/1527/Sherengov.pdf?Sequence=1&isAllowed=y> (Accessed 16 March 2020).
10. Cherkes, M.E. (2006), International law: a textbook. Odessa. 384 p.
11. Statute of the International Court of Justice. Available at: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_010 (Accessed 18 March 2020).
12. Malsky, M.Z. and Matsyakh, M.M. (2007), Types of international conflicts // Teori'ya mi'zhnarodnikh vi'dnosin: a textbook. Available at: <https://textbooks.studio/mejdunarodnie-otnosheniya-uchebnik/teoriya-mijnarodnih-vidnosin.html> (Accessed 17 March 2020).
13. Rapoport A. Konflikt in der vom Menschen gemachten Umwelt. Darmstadt. 1974. Available at: <https://books.google.com.ua/books?id=UMDEon8SutwC&pg=PA334&lpg=PA334&dq=Rapoport+A.+Konflikte+in+der+vom+Menschen+gemachten+Umwelt&source> (Accessed 18 March 2020).
14. Bernadsky, B.V. (2012), International conflicts. Kiev. Available at: http://maup.com.ua/assets/files/lib/book/mignar_konfl.pdf (Accessed 18 March 2020).
15. Streltsov, E.L. (2014), Due to the issue of the nature and types of international conflicts. Available at: http://law.nau.edu.ua/images/Nauka/Naukovij_jurnal/2014/statji_n4-33_2014/28.PDF (Accessed 18 March 2020).
16. Beskorovainy, S. Ya. (2014), The types of armed conflicts and their legal regulation. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/jnn_2014_3_14 (Accessed 18 March 2020).
17. Kostenko, G.F., The types of military conflicts and their classification. Available at: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Nvdau_1999_2_10.pdf (Accessed 18 March 2020).
18. Kalchenko, T.V. (2005), The global development problems // Ekonomi'chna i'ntegraczi'ya i' global'ni' problemi suchasnosti'. Available at: <https://library.if.ua/book/121/8048.html> (Accessed 18 March 2020).

Стаття надійшла до редакції 18.06.2020

НАУКОВЕ ФАХОВЕ ВИДАННЯ

Електронне наукове видання

«ПУБЛІЧНЕ АДМІНІСТРУВАННЯ ТА НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА»

Электронное научное издание

**«ПУБЛИЧНОЕ АДМИНИСТРИРОВАНИЕ И НАЦИОНАЛЬНАЯ
БЕЗОПАСНОСТЬ»**

Electronic scientific publication

«PUBLIC ADMINISTRATION AND NATIONAL SECURITY»

№ 6 (14)

Головний редактор — *Романенко Є.О.*

Київ 2020

Видано у авторській редакції

Підписано до публікації 30.06.2020

Адреса редакції:

04070, м. Київ, Андріївський узвіз, буд. 11, оф. 68

Контактний телефон: +38(044) 222 58 89

Контактний телефон: +38(067) 401 84 35

E-mail: editor@inter-nauka.com